

מעיינות

רבעון למחשבת חב"ד

"שישו ושמחו בה' בכל לב ונפש, ולעשות יום משתה ושמחה
בח"י אייר הבא עלינו לטובה - יומא דהלולא דרשב"י" (אדמו"ר הזקן)

אור חדש

הגאון הרב יואל כהן

על-פי ביאורי החסידות, רשב"י היה נעלה משאר בני דורו
עילוי שבאין-ערוך • תמצית מעלתו באה לידי ביטוי בסיפור
הזוהר המלמד על פעולתו של רשב"י בעולם בכוח תורתו,
בה האיר בגלוי אור-אין-סוף ממש • מצד בחינה זו מתמוגים
יחד מעלת התורה ומעלת התפילה, ומשמעות הדברים היא
- שענייני האלוקות הנעלים ביותר מתחברים עם מציאותו
העצמית של האדם

א. ל"ג בעומר הוא כידוע יום הסתלקותו של
רשב"י. במאמרי חסידות יש ביאורים רבים אודות
גדולתו המופלאה והמיוחדת ביחס לכלל בני דורו
- התנאים שהיו גדולי עולם, ועל-פיהם, רשב"י,
שפתח את הצינור לגילוי פנימיות התורה בעולם.
הזה, היה נעלה משאר בני דורו עילוי באין-ערוך.
אך במאמר זה נתמקד באחד מביאוריו של הרבי
זי"ע המבוסס על סיפור הזוהר הבא: אירע פעם
שהעולם הוצרך למטר, וכאשר באו לפני רשב"י
וסיפרו לו על כך, הוא אמר דרוש על הפסוק "הנה
מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" ועל-ידי כך
ירדו גשמים.

כאשר מתבוננים בסיפור זה לעומקו מבחינים
שמתבטאת בו גדולה מיוחדת, ובמובן מסוים היא
המסמלת את תמצית מעלתו הגדולה.
בגמרא מבואר בכמה מקומות³ דרכים שונות
כיצד לפעול ירידת גשמים: על-ידי הוספת שש
ברכות בתפילת שמונה-עשרה; על-ידי תעניות
שגוזרים על הציבור (ובזה עצמו יש סדר שלם -
כמה תעניות גוזרים, וכמבואר ברמב"ם הלכות
תעניות); אף ישנו הסיפור המפורסם אודות חוני
המעגל⁴ שבזמן עצירת גשמים התפלל לגשמים ולא
ירדו, ורק לאחר שעג עוגה ועמד בתוכה ונשבע
"איני זו עד שתרחם על בניך" ירדו הגשמים. מה-
שאינ-כן אצל רשב"י ירידת הגשמים נעשתה כדרך

3 ראה תענית יב, ב. טו, א. רמב"ם הלכות תעניות פ"ג ה"ב
ואילך. טור ושולחן ערוך אורח חיים הלכות תענית סימן
תקעה.
4 תענית כג, א.

1 עיקרו של הביאור דלקמן מבוסס על מאמר ד"ה שיר
המעלות הנה מה טוב ומה נעים תשכ"ב. נדפס בספר
המאמרים מלוקט ח"ג עמ' ער ואילך.
2 ח"ג נט, ריש ע"ב.

תוכן העניינים

אור חדש

3 הגאון הרב יואל כהן

"הוד שבהוד"

11 הגאון הרב שלמה יוסף זורין זצ"ל

מעלת רשב"י

14 קטעים מופלאים

מתן תורה של פנימיות התורה

17 שיחה עם המשפיע
הרב מענדל ווכטר

מעלת ל"ג בעומר

32 קטעים מופלאים

ביאורי הזוהר

34 הרב דוד אולידורט

ל"ג בעומר - במחיצת אדמו"ר הצמח צדק

40 גדול שימושה

"אנא סימנא בעלמא"

45 הרב משה שילת

99

פירוש "תורתו אומנתו"

- שאין לו בחינת כלי

אחרת זולת התורה,

שהוא ממשיך אור-אין-

סוף על-ידי עסק התורה

והיא לו ככלי אומנות

ביד האומן כו', כך דבר

ה' זו הלכה שאומר, היא

כלי אומנתו להיות גילוי

אור-אין-סוף בדברו

דבר ה' אדמו"ר הזקן

עריכה: משה שילת, מנחם מענדל ברונפמן, אליהו קירשנבאום

ציור השער: ר' ברוך נחשון (חברון) עיצוב: סטודיו ולרמן

יו"ל ע"י: תורת חב"ד לבני הישיבות

טל' 03-9604637 פקס' 153546175766 דואר אלקטרוני: toratchabad@neto.net.il

ממילא - הוא רק אמר דרוש על הפסוק "הנה מה טוב ומה נעים" וירדו גשמים.

כלומר, בדרך כלל בכדי לבטל גזירה קשה כמו בצורת וכיו"ב, יש צורך בהשתדלות ויגיעה מצד בניישראל; אך אצל רשב"י דבר זה נעשה בדרך ממילא. והבדל זה בין פעולת שאר הצדיקים בביטול גזירת בצורת לבין פעולתו של רשב"י - מבטא את עומק גדולתו המיוחדת.

בין ברכה לתפילה

ב. הדברים יובנו בהקדמת ההסבר אודות ההבדל בין ההשפעה הבאה מלמעלה על-ידי תפילה, לבין ההשפעה הבאה מלמעלה על-ידי ברכה.

בתפילה, לאדם התחתון הנמצא כאן בעולם הזה, אין שליטה על השפע, וכל מה שביכולתו לעשות הוא להתחנן ולבקש מהקב"ה שימשיך לו שפע אלוקי מלמעלה. פעולה זו של האדם נקראת "מלמטה למעלה" - הוא צריך להשתדל לפעול ולעורר על-ידי עבודתו ותפילתו למטה את ה"למעלה" - את הקב"ה;

מה-שאינן בברכה, המברך אינו נמצא למטה מההשפעה ומבקש שימשיכו אותה אליו, אלא הוא כביכול נמצא במקור השפע. פעולת הברכה על-ידו היא להוריד ולהמשיך את השפע ממקורו למעלה אל המציאות שלמטה.

לכן הסגנון של נתינת ברכה הוא בדרך ציווי. כאשר צדיק מברך, הוא אינו מבקש מהקב"ה שימשיך שפע לאדם המתברך, אלא הוא פועל על-ידי ציווי שהשפע שכבר קיים למעלה אכן ירד ויומשך לאדם. דבר זה ייתכן רק מפני שהצדיק, מחמת דביקותו המוחלטת בה', עומד בדרגה רוחנית עליונה כזו שמצידה יש בכוחו לצוות כביכול על השפע. הוא יכול לפעול על-ידי ציווי את גוף ההמשכה ממקור השפע אל המציאות שלמטה. פעולה זו נקראת המשכה "מלמעלה למטה".

זו הסיבה שבכדי לברך, ושהברכה אכן תפעל, צריך כוח מיוחד. וכפי שמצינו לגבי אברהם אבינו, שהקב"ה העניק לו כוח מיוחד לפעול את המשכת השפע האלוני באמצעות ברכה וציווי. זוהי גם הייחודיות שבברכת כוהנים ובברכת צדיקים, שלהם ניתן כוח מיוחד לפעול על-ידי ברכתם וציווים את המשכת השפע מלמעלה למטה; זאת בשונה מהתפילה, שכל יהודי יכול ומצווה להתפלל. בכדי

להתפלל ולבקש מהקב"ה שימשיך שפע למטה - אין צורך להיות בדרגה רוחנית גבוהה, אלא כל יהודי, בכל דרגה בה הוא נמצא, יש לו את הזכות ואף החובה להתפלל לה' ולבקש את בקשותיו.

הבדל זה בין הברכה לתפילה, שתפילה היא בקשה "מלמטה למעלה" ואילו ברכה היא ציווי והמשכה "מלמעלה למטה", מביא להבדל משמעותי נוסף ביניהם: כיוון שבברכה ההמשכה נעשית על-ידי הברכה והציווי, אם כן, לאחר שהמברך (זה שאכן יש בכוחו לברך) בירך - בוודאי תומשך ההשפעה. אולם בתפילה, הנעשית על-ידי השתדלות מלמטה, אין וודאות שהבקשה אכן תתמלא. חובת התפילה היא לבקש ולהתחנן, אך מילוי הבקשה תלוי בקב"ה. זוהי מעלת הברכה לגבי התפילה: מלבד זאת שהמברך נמצא בדרגה נעלית יותר, דרגה של דביקות והתאחדות עם האלוקות עד שניתנה לו שליטה כביכול על מקור השפע האלוני וביכולתו להמשיך זאת למטה על-ידי ציווי, הרי שבדרך זו ההמשכה היא ודאית ומוחלטת.

ברם, מצד שני ישנה מעלה בהמשכה הנעשית על-ידי תפילה: ההמשכה על-ידי ברכה היא רק מהשפע האלוני שכבר קיים בשורש העליון, ופעולת הברכה היא להוריד ולהמשיך את הברכה, את השפע, "מלמעלה למטה", אל מציאות האדם התחתון; ואילו התפילה היא בקשה ליצירת שפע אלוני חדש במקור העליון.

סדר השתלשלות

ג. ליתר ביאור: מבואר במאמרי חסידות, על-ידי סוד המבואר בספרי קבלה, שכל ההשפעות הנמשכות לעולם הזה מקורן בעולם האצילות האלוני; אלא ששפע זה נמשך, משתלשל ויורד מעולם לעולם ומדרגה לדרגה, עד שההשפעה מגיעה ומתלבשת בלבושי הטבע של עולם הזה הגשמי, ועל-ידי כך יש לאדם התחתון את היכולת לקבל שפע זה. ומבואר במאמרים, שבכל שלב של ירידת השפע מלמעלה למטה, ייתכן צמצום ועיכוב מסוים בהמשכה.

אפשר להמחיש זאת קצת על-ידי דוגמה⁶. כאשר אדם מחליט לעשות פעולה מסוימת, לא בהכרח שמיד אחר-כך הוא ניגש לביצוע הדבר. ההחלטה

6 ראה קונטרס ומעין מאמר יח ואילך. ספר המאמרים מלוקט חלק ג עמ' שפד ואילך.

7 ראה ספר המאמרים מלוקט שם.

בשורש העליון מלמעלה למטה ללא עיכובים. המברך, זה שניתן לו הכוח לכך והוא עומד למעלה מההשפעה, יכול לצוות ולהמשיך את השפע מלמעלה למטה ללא שהיות וצמצומים; אך כל התעסקותו היא בשפע אלוני שכבר קיים בשורש, ואילו שפע שאינו קיים בשורש - אין בכוחו להמשיך. זה לא קיים במציאות.

זוהי מעלתה הגדולה של התפילה. בתפילה היהודי פונה אל הקב"ה עצמו שאינו מוגבל במאומה. מצד אור-אין-סוף ה"סובב כל עלמין" שלמעלה מהשתלשלות אין שום הגבלות, ואם יעלה כרצונו - ביכולתו לשנות את מה שנקבע בסדר ההשתלשלות, ולהשפיע לנבוא השפעה חדשה שאינה קיימת בשורש.

יתירה מזו: גם אם בשורש נגזר שלא ירדו גשמים ח"ו וכיו"ב, עניינה של התפילה הוא לבקש שתומשך השפעה חדשה מאור-אין-סוף שלמעלה מהשתלשלות, ובכוח המשכה חדשה זו כן ירדו גשמים.

אם כן, הברכה פועלת בשפע האלוני שכבר קיים בסדר ההשתלשלות, ואילו התפילה מופנית אל האור האלוני הבלתי-מוגבל שלמעלה מסדר ההשתלשלות במטרה לעורר בו רצון ושפע מחודשים, "יהי רצון - חדש - מלפניך".

ועל-פי יסוד זה מבואר בחסידות⁸ מה שכתוב בתורה לגבי ברכת מנשה ואפרים, שיעקב אבינו שלח את ימינו "וישית על ראש אפרים", ובמענה לטענת יוסף "שים ימינך על ראשו" של מנשה "כי זה הבכור", ענה יעקב: "ידעתי גו' ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו". ולכאורה, כיוון שכעת יעקב עוסק בברכתם, יכול הוא לברך ולפעול דבר זה עצמו שמנשה יהיה גדול עוד יותר? אלא שכיוון שאין בכוחה של הברכה לפעול דבר חדש שאינו קיים בשורש, לכן יעקב לא היה יכול לעשות זאת. יעקב ראה את מנשה ואפרים בשורשם, ומצד השורש נקבע ש"אחיו הקטן יגדל ממנו", אם כן, דבר זה לא ניתן לשינוי באמצעות הברכה. מטרת הברכה

הייתה להלכה, שכך ראוי לעשות, אך לא למעשה - הוא עדיין לא החליט שצריך אכן לעשות את הדבר בפועל ממש. בכדי להביא את הדבר לפועל, הוא חושב פעם נוספת האם אכן ראוי לעשות זאת משיקולים חדשים שעלו במוחו; וגם אם הוא מחליט בוודאות שצריך לעשות זאת בפועל, ישנם שיקולים נוספים ומחשבות חדשות כיצד לבצע זאת. ישנם שלבים רבים בנפש השייכים לתכנון העשייה, כך שעד הביצוע בפועל ממש ישנו תהליך שלם של ירידת והמשכת העניין מהמחשבה הראשונית אודותיו עד הבאתו אל עולם המעשה.

וכך גם בנמשל: השורש הראשון של השפע האלוני הוא בעולם האצילות. שם נקצבת חיות ושפע לכל פרט מכל ברואי תבל. משם השפע

יורד ומשתלשל, יורד ומתגשם, מעולם לעולם, עד שהוא מתלבש בלבוש הטבעי והגשמי, בדוגמת עסקי משא ומתן או כל כלי פרנסה אחר שבעולם הזה הגשמי, וכך גם בנוגע לכל פרטי הדברים של בני, חיי ומזוני. אלא שלעיתים, ההמשכה מהמקור הראשון עד למציאות האדם למטה מצטמצמת ומתעכבת

מסיבות שונות, המעכבות את ההמשכה בפועל ממש מלמעלה למטה.

על-פי זה נמצא, שההגבלה בשפע הנמשך לאדם אינה מתחילה בחוקי הטבע הגשמי - שמקור פרנסה זה או אחר מוגבל ביכולת הפקת הפרנסה שלו - אלא הדבר מתחיל כבר בשורש העליון. כבר בשורש הראשון במקור האלוני ישנו גבול ומידה עד כמה קצבה החכמה העליונה לכל נבוא ונבוא שפע כפי הראוי לו. מבחינת האור האלוני המחיה ומנהיג את העולמות, האור ה"ממלא כל עלמין", נקצב כמה חיות ושפע יומשך לכל נבוא פרטי, ובשום אופן לא ייתכן שנבוא ישיג פרוטה אחת יותר מכפי שנקצב עבורו. ולעיתים ישנם עיכובים גם במה שכבר נקצב עבורו, כנ"ל.

זוהו ההבדל בין ברכה לתפילה: תפקידה של הברכה הוא - להמשיך את השפע שקיים כבר

8 ראה המשך תער"ב ח"ב עמ' תשסז.

9 ויחי מח, יד-יט.

של יעקב הייתה, שהשפע שכבר כן נקצב עבורם בשורשם העליון, ירד ויומשך מלמעלה למטה^[10].

השפעה בכוח התורה

ד. מלבד שני האופנים הנ"ל – ברכה ותפילה, יש אופן פעולה נוסף בבריאה: עליידי תורה. חז"ל אומרים¹¹ "מאן מלכי רבנן". "רבנן" הם המלכים האמיתיים של העולם. לחכמי ישראל יש כוח לפעול במציאות הבריאה ולשנותה שתהיה בהתאם לחכמת התורה. כיוון שלא הבעל-הבית האמיתי של העולם הוא הקב"ה, לכן כאשר תלמיד חכם אמיתי אומר פסק דין – הפסק-דין פועל על מציאות הבריאה. יש סיפורים רבים על גדולי תורה, אפילו מהדורות האחרונים ממש, שאמרו פסק דין הלכתי – והדבר שינה ופעל במציאות הבריאה.

כאשר תלמיד-חכם אמיתי פוסק דין, זו לא סברה ומסקנה שלו, אלא זהו פסק דין של הקב"ה כביכול. התורה היא חכמת ה', וכאשר היהודי לומדה היטב, שכלו נעשה "צינור" המביא ומגלה מה אומרת התורה; מהי "ההבנה" של הקב"ה כביכול. לכן "מאן מלכי רבנן" – רבנן הלומדים ומתייגעים להבין את דברי התורה, נעשים

כביכול המלך עצמו, וכדברי חז"ל¹² ש"עבד מלך – מלך".

ונמצא, שבפעולת התורה על הבריאה ישנן שתי המעלות: מצד אחד אין זו תחינה ובקשה של האדם. הפעולה אינה נעשית עליידי השתדלות "מלמטה למעלה" כמו בתפילה, אלא ה"רבנן" פועלים כמו "מלך" המצווה כיצד צריך להיות – כאשר הם מבינים ופוסקים כיצד צריכה להיות המציאות עליידי תורה, אזי כך נעשה בפועל, כיוון שהתורה שולטת על המציאות. מצד זה פעולת התורה בבריאה דומה לפעולתה של הברכה; אך מצד

10 זהו פירוש לשון הפסוק (בראשית מט, כח) בברכת יעקב לבניו: "איש אשר כבדנו בך אותם" – כל אחד נתברך בברכה הראויה לו עליידי שורשו ומקורו למעלה.

11 ראה גיטין סב, סע"א.

12 ראה ספרי ופרש"י דברים א, ז.

שני, ההמשכה אינה רק משורש ומקור הבריאה הנמשך למטה בדרך ציווי כפי שזה בברכה, אלא התורה, שבמהותה היא למעלה לגמרי גם משורשו ומקורו של העולם, פועלת ומשנה את מציאותו שתהיה בהתאם אליה. מצד זה פעולת התורה דומה להמשכה הנעשית עליידי תפילה, שהיא המשכה מבחינה שלמעלה מהשתלשלות, למעלה משייכות לעולמות.

יש חכמה ויש חכמה

ה. ליתר ביאור: גם העולם נברא בחכמה אלוקית, וכמו שכתוב "כולם בחכמה עשית"¹³, אבל חכמה זו היא נמוכה באיין-ערך מחכמת התורה.

להמחשת העניין, נשתמש בדוגמה: כאשר אדם עושה משהו בכוח המעשה שלו, בדוגמת בניית בנין עליידי הבנאי, הוא משתמש לצורך הפעולה גם בכוח השכל שלו, ומשלב ומלביש בעשייתו את כוח חכמתו. הוא רוצה שהבנין יהיה יפה ומסודר, ולשם כך הוא משקיע מחשבה וחכמה רבה בתכנון נכון של הבנייה. אבל סוף-סוף כל עניינו של שכל זה הוא שכל השייך למעשה; כל תכליתו היא – שהמעשה יהיה כנדרש.

ברור מאליו, שמעלת החכמה שיש לאדם אינה מתבטאת בכך שכוח המעשה שלו יכול לפעול עליידי חכמה. מעלת האדם אינה רק בכך שהוא יכול להיות סנדלר מקצועי הפועל לפי כללי תורת הסנדלרות, וגם לא אדריכל שיכול לתכנן בנין יפה וגדול; מעלת החכמה מתבטאת בעצם עניין החכמה – בהשגת הגיון מופשט ועמוק, למעלה משייכות כלשהי לתחום העשייה. זהו סוג אחר של שכל.

וכך גם למעלה: יש כביכול את החכמה של הקב"ה כפי שהיא לאחר שצמצם את עצמו במעשה בראשית. מעשה בראשית מכיל הרבה חכמה וגדולה – "מה רבו מעשיך ה', כולם בחכמה עשית", אבל כל זה הוא החכמה כפי שהיא בשייכות למציאות תחתונה ושפלה, למציאות הבריאה הנמוכה; אמנם,

13 תהלים קד, כד.

החיסרון שבכך הוא – שההמשכה היא רק מהשורש של הבריאה עצמה, ולא מהאור שלמעלה לגמרי מהבריאה¹⁴.

אמנם, בתורה ישנן שתי המעלות יחד: מצד אחד האדם הלומד לשמה ורוצה ומתייגע להסיק את המסקנה הנכונה של התורה הוא נעשה "בעל-הבית" על העולם – כפי שהוא פוסק כך נעשה בפועל; ומצד שני הוא ממשיך אור חדש שאינו קיים בעולם מצד עצמו. חכמת התורה היא למעלה

לגמרי מהעולם ומשורש העולם, וכאשר נעשית בעולם המשכה מצד בחינה זו – זוהי המשכה חדשה ממש.

על-פי זה מובנת היטב מעלתו העצומה של רשב"י: בדרך כלל, בכדי לפעול שינוי במציאות הבריאה נזקקים לתפילה ולתענית בכדי להשתדל לעורר רצון חדש מלמעלה לבטל את הגזירה הקיימת

מצד השורש. אפילו צדיקים גדולים כמו חוני המעגל היו צריכים להשתדלות מיוחדת, כמו לעמוד בתוך העוגה ולהישבע, כמסופר בגמרא; מה-שאיין-כן רשב"י פעל זאת בדרך ממילא – הוא אמר דרוש בתורה בלבד, ועליידי כך נמשכה המשכה חדשה בדרך "מלמעלה למטה". דבר זה נעשה באופן הדומה לברכה – "מלמעלה למטה", אלא שזה נפעל עליידי תורה הממשיכה אור חדש שלמעלה מהשתלשלות – בדוגמת תפילה.

אור חדש מסע

ז. כאשר מתעמקים בעניין מתברר, שסיפור הזהר אורות אופן ירידת הגשמים עליידי רשב"י מבטא עומק נעלה עוד יותר.

בדרך כלל, הפעולה בעולם עליידי התורה היא באופן כזה שהתלמיד-חכם הלומד תורה מגלה שעל-פי חכמת התורה הפסק-דין הוא כך וכך, וממילא מציאות העולם, המתהווה מהקב"ה בכל רגע בשביל ישראל המקיימים את התורה, צריכה להיות בהתאם, ולכן היא נעשית כך בפועל. אמנם

17 ובדוגמת חכמת המעשה, שהיא החלק העליון שבתחום המעשה בלבד, כנ"ל סעיף ד.

אמיתית הגדולה של החכמה האלוקית היא מסוג אחר לגמרי.

וכדברי חז"ל¹⁴: "במקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענוותנותו". "גדולתו של הקב"ה כפי שהיא לגבינו, היא כוחו יתברך לברוא ולהוות יש מאין¹⁵. כוח זה אינו קיים בחיק הנבראים כלל, והוא מבטא גדולה עצומה ביחס לנבראים; אך על זה אמרו "במקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענוותנותו": מה

שנקרא אצלנו "גדולתו של הקב"ה", כלומר, זה שהוא יתברך ברא את כל העולם מאין ליש, הרי לגבי הקב"ה לא זו בלבד שאין בכך שום גדולה כלל, אלא אדרבה – "שם אתה מוצא ענוותנותו", זו ירידה והשפלה גדולה לגביו. רק מצד "ענוותנותו" יתברך צמצם את עצמו כביכול ב"גדולה" זו לברוא ולהוות את מעשה בראשית. וכך

גם לגבי החכמה המלוכשת ב"גדולה" זו, שהיא חכמה אלוקית המצומצמת בעניין בריאת העולמות. מה-שאיין-כן חכמת התורה היא לא חכמה מצומצמת; על חכמת התורה נאמר "אורייתא וקוב"ה כולא חד"¹⁶. התורה מאוחדת לגמרי עם הקב"ה כפי שהוא לפני ולמעלה מהצמצום.

שלושה אופני השפעה

ו. לסיכום, ישנם שלושה אופנים בהשפעת השפע האלוקי על העולם:

תפילה דורשת השתדלות ויגיעה מצד האדם, אלא שגם אחרי השתדלות זו אין ודאות שתומשך ההשפעה; ברם, בתפילה ישנה גם מעלה גדולה: כאשר ההמשכה נמשכת, היא נמשכת מדרגה נעלית ביותר – מבחינה שלמעלה משייכות לעולם.

לעומתה, ברכה אינה באופן של השתדלות האדם "מלמטה למעלה", אלא האדם שבכוחו לברך מצווה וגזור שיומשך השפע "מלמעלה למטה". אך

14 ראה מגילה לא, א.

15 כמאמר רז"ל (ברכות נח, א) על הפסוק "לך ה' הגדולה" (דברי הימים-א כט, יא) "הגדולה זו מעשה בראשית".

16 תניא פ"ד וריש פרק כ"ג בשם הזהר. וראה זוהר ח"א כד, א. ח"ב ס, א. תקוני זוהר ת"ו בתחילתו.

מדובר על פעולה בעולם מצד חכמת התורה שלמעלה משייכות לבריאה, אבל סוף-סוף פעולה זו עצמה מוגבלת גם כן – היא מוגדרת בכך שעל-פי חכמת התורה יש נימוק נכון ואמיתי לשינוי המתבקש. השינוי תלוי ומוגבל בכללי החכמה של התורה, ואם מצד כללי חכמת התורה אין נתינת מקום לביטול הגזירה – אזי גם מצד התורה אין מה לעשות.

מה-שאין-כן מצד עניין התפילה – אין שום הגבלות. בתפילה האדם מתפלל, שופך את נפשו לפני הקב"ה, וביכולתו לעורר רחמי שמים לביטול הגזירה גם אם אין לכך שום פתיחת פתח מצד חכמת התורה; בין אם יש לו זכויות כלשהן ובין אם ח"ו לאו, הקב"ה – כפי שהוא למעלה לגמרי מסדר ההשתלשלות וההגדרות של חכמה, גם ההגדרות של חכמת התורה – יכול להושיע ולשנות את המציאות לחלוטין.

וזהו החידוש בירידת הגשמים שפעל רשב"י על-ידי אמירת דברי תורה, ביחס למופתים העצומים שעשו תנאים אחרים: היו עוד תנאים שפעלו בבריאה באופן ניסי בכוח התורה שלהם, וכמו המופת של רבי פנחס בן יאיר שבקע את הנהר לצורך הליכה לפדיון שבויים¹⁸. ברם, תוכן הגזירה על הנהר "חלוק לי מימין" נבע מכך שעל-פי תורה כל מהותו של הנהר היא בשביל עם ישראל, ולכן אל לו לעכב את הליכתו של רבי פנחס לצורך קיום מצווה חשובה זו. ונמצא, שרבי פנחס גילה את מציאותו האמיתית של הנהר כפי שהיא מצד חכמת התורה¹⁹;

מה-שאין-כן בדרוש שרשב"י אמר לצורך הורדת הגשמים – אין שום רמז על כך שעל-פי תורה צריך לרדת גשם. הוא לא הוכיח בדבריו שעל-פי תורה העולם ראוי לגשם; לא על זה מדובר בפסוק עליו דרש. עצם אמירת התורה על-ידו, היא זו שגרמה לשינוי הגדול שנעשה בעולם.

דבר זה נובע מכך שבלימוד התורה של רשב"י הייתה קיימת גם מעלת התפילה הממשיכה אור חדש מאור-אין-סוף שלמעלה לגמרי מהשתלשלות והגבלת החכמה²⁰.

כלומר: דרגת לימודו הייתה נעלית כל-כך – עד שבתורה שלמד האיר לו בגלוי אור-אין-סוף שלמעלה מהשתלשלות. לכן עצם עיסוקו בתורה המשיך בעולם אור-אין-סוף, ועל-ידי כך נעשה השינוי וירדו הגשמים²¹.

זיכור מכשיר

ח. במאמרי חסידות מבואר²², שהסיבה לכך שבכוח התפילה לשנות את המציאות הגשמית היא לא רק מפני שעל-ידה מגיעים לאור-אין-סוף הבלתי-מוגבל כנ"ל, אלא גם בגלל שהתפילה מסמלת את עבודת האדם וזיכוכו. תוכן התפילה הוא – שהאדם מתבונן בגדולת ה', ועולה משלב לשלב בקירוב אליו יתברך. האדם משנה את מציאותו ונעשה 'כלי' ראוי לקבלת השפעה חדשה מאור-אין-סוף. עצם התנועה של תחתון להתעלות ולשנות את מציאותו, היא הכנה הנדרשת לצורך השינוי שיעשה בו על-ידי המשכת אור-אין-סוף באמצעות תפילתו.

כלומר: השינוי הנעשה על-ידי התפילה הוא לא רק מפני מעלת האור האלוקי הנמשך על-ידה, אלא גם מצד עצם הזיכוך והשינוי שהיא גורמת למטה. הזיכוך הרוחני הנוצר באמצעות התפילה הוא כמו תנאי הכרחי לשם פעולת האור במציאות התחתונה. על-פי זה צריך לומר, שזה שדברי התורה של רשב"י הצליחו לפעול שינוי בעולם ולהוריד גשמים הוא מפני שבתורתו היו שתי המעלות הללו שיש בתפילה: (א) דרגת האור האלוקי שהאירה בתורתו ונמשכה על-ידי לימודו הייתה בחינת אור-אין-סוף שלמעלה לגמרי מהשתלשלות כנ"ל; (ב) מלבד מעלת דרגת ההמשכה הנמשכת על-ידי תורתו – בלימודו הייתה קיימת גם מעלת העבודה וזיכוך מציאותו של התחתון שישנה בתפילה. לתורתו

ולכן ייתכן שגם אם ח"ו אין לאדם שום זכות, גם לא על-פי עומק חכמת התורה, מכל מקום הקב"ה שאינו מוגבל במאומה מבטל את הגזירה ומשנה את המציאות בזכות התפילה.

21 במילים אחרות: אצל שאר התנאים, מה שהאיר בגלוי בתורה הוא בחינת החכמה שבתורה. לכן על-ידי לימודם בתורה לשמה הם כיוונו להשגת אמיתת החכמה ועל-ידי כך הם יכלו לפעול שינוי בעולם בהתאם לנדרש על-פי הכנת התורה לאמיתתה; מה-שאין-כן אצל רשב"י, בתורה שלמד האיר בגלוי אור-אין-סוף הבלתי-מוגבל שלמעלה מהחכמה. כל עניין הלימוד אצלו היה דביקות מוחלטת באור-אין-סוף.

22 ראה ספר המאמרים עט"ת עמ' קלו.

המטיר ה' אלוקים על הארץ, ואדם אין לעבוד את האדמה" – "לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה כו' וכשבא אדם כו' התפלל עליהם וירדו". משמעותם הפנימית של הדברים היא, שיצירת הגשם, גם בשורשו הרוחני, תלויה בעבודת האדם למטה. על-ידי תפילה, "אתערותא דלתתא", נוצר הגשם, הברכה, הבא מלמעלה על קרקע חרושה. זו הסיבה הפנימית לכך שהזהיר מציין שאמירת דברי התורה על-ידי רשב"י פעלה ירידת גשמים דווקא: בכך נרמז שבתורתו של רשב"י ישנה הן מעלת ההמשכה מלמעלה מהשתלשלות של תפילה, והן מעלת ה"אתערותא דלתתא" וזיכוך המטה שבתפילה.

החסידות פועלת באדם גם את המעלה של "מלמטה למעלה". על-ידי לימוד ענייני הייחוד והביטול, האדם עצמו מתעלה ומזדכך. ההשקפות שלו משתנות, האמונה ביסודי היהדות כובשת את מהותו והוא נעשה כאדם אחר

נקודה עצמית הכוללת את כל המעלות

ט. אך צריך ביאור: כיצד ייתכן שלימוד התורה יכול את מעלת עליית התחתון והתאמתו להמשכה הנעלית? בלימוד התורה, האדם אינו עסוק בשינוי מציאותו האישית; עניינו של הלימוד הוא – שהאדם לומד ו'קולט' את התורה האלוקית. אם כן, כיצד נעשה הוא 'כלי' לשינוי שיתרחש כתוצאה מהמשכת אור-אין-סוף?

ליתר ביאור: הסיבה לכך שהתפילה מזככת את מציאות האדם, היא מפני שהיא בדרך "מלמטה למעלה" – האדם מתבונן בגדולת ה', מתייגע לעורר בלבו רגש של קרבה אליו, וכך הוא מטפס ועולה מדרגה לדרגה בשליכות התפילה. לכן עבודה זו מזככת את האדם ועושה אותו 'כלי' לגילוי אור אלוקי. מה-שאין-כן בלימוד התורה, העיסוק הוא לא במציאות האדם והזדככותו, אלא בהכנת התורה האלוקית שניתנה מלמעלה. אם כן, כיצד ייתכן שעל-ידי לימוד התורה ייעשה האדם 'כלי' לשינוי הנעשה על-ידי ההמשכה?

ההסבר בזה הוא:

זה שלימוד התורה, שעניינו הוא המשכת אור התורה "מלמעלה למטה", ותפילה, שעניינה הוא עבודת ועליית האדם "מלמטה למעלה", הם שני

היה הכוח להכשיר את התחתון להיות 'כלי' ראוי לשינוי שיעשה בו על-ידי ההמשכה²³.

מכל זאת עולה, שבתורתו של רשב"י התמזגו שני קצוות הפכיים לגמרי:

מצד אחד, לימודו היה בדרגות הנעלות ביותר. על-ידי עיסוקו בתורה הוא המשיך מאור-אין-סוף שלמעלה לגמרי מסדר השתלשלות. והמשכה זו הייתה בדרך "מלמעלה למטה": לא בדרך בקשה ותחינה כבתפילה, שבה יש ספק האם תתמלא הבקשה או לא, אלא בדרך ממילא – הוא אחז כביכול בדרגה נעלית זו, ובכוחו היה להמשיכה ולהורידה אל תוך מציאות העולם הגשמי²⁴;

ומצד שני, בלימוד התורה שלו הייתה גם

מעלת הזיכוך ועבודת התחתון ועלייתו מלמטה למעלה. על-ידי לימודו, השינוי שנעשה במציאות התחתון היה על-ידי הכשרתו והיותו 'כלי' לכך.

ודבר זה נרמז בכך שהשינוי עליו מדובר בזוהר הוא – ירידת גשמים; לגשם יש קשר מיוחד לעבודת האדם וזיכוכו.

עניין זה בולט גם במציאות הגשמים כפשוטם, בגשמיות ממש: הגשם בא מהעננים שנעשים מלחות הארץ. וכמו שכתוב²⁵ "ואד יעלה מן הארץ והשקה את פני האדמה" – כאשר המציאות התחתונה מתעלה, אזי נוצרים הגשמים. וכך גם במהות הרוחנית של גשם, בשורשו ברוחניות – יש לו שייכות מיוחדת לעבודת האדם, "אתערותא דלתתא". וכפי שפירש רש"י על הפסוק²⁶ "כי לא

23 כאשר ההמשכה היא באמצעות ברכה, שהיא המשכה מהשורש והמקור – אזי אין צורך בהכשרת התחתון, כיוון שמצד שורשו כך ראוי להיות; וכך גם כאשר ההמשכה היא מצד חכמת התורה – אין צורך בהכשרה זו, כיוון שתוכן הפעולה נעשה מפני שכן צריכה להיות המציאות מצד חכמת התורה; מה-שאין-כן כאשר השינוי אינו קשור כלל למציאותו של התחתון והוא נעשה רק מצד המשכת האור הבלתי-מוגבל – יש צורך בהכשרתו של התחתון לגילוי ושינוי זה.

24 בדוגמת המבואר לעיל בנוגע לברכה, שעניינה האמיתי הוא אצל מי שבכוחו לברך להיותו בדרגת השורש ממנו נמשכת ההשפעה.

25 בראשית ב, ו.

26 שם ה.

ל"ג בעומר הוד שבהוד

על פי האדמו"ר הזקן
סידור עם דא"ח שער הל"ג בעומר

מאת הגאון רבי שלמה יוסף זיון זצ"ל
מגדולי חסידיו חב"ד, עורך האנציקלופדיה התלמודית

איש התעלומה היה רבי שמעון בן יוחאי. הוא שחיבר את ספר הזוהר, מקור תורת הנסתר.

ולא בלבד את הנסתר בתורה גילה, אלא אף את הנסתר שבחיים. לא בלבד הנסתר שבבתי-כנסיות ובתי-מדרשות, אלא גם הנסתר שבעולם. הוסרו – לטובה ולא לרעה – המחיצות. חדרה התורה לתוך מעמקי העולם ומצאה גם שם את שירי-השירים של קודש-הקדשים. הדור נאה זיו העולם בתוך תוכו ובנקודת פנימיותו, אלא שחיצוניותו מנוולתו. ורבי שמעון בן יוחאי מצא אה המפתח אל הפנים, התוך. התורה, תורת האמת, החורגת ממסגרותיה ומבטלת את הגדרים והמחיצות, "הגלים" וה"מצבות", החוצצים בפניה. היא מסירה גם אותו צעיף התבל ומגלה את כוחו של אל-עולם החודר וחורז בתוך-תוכה של ארץ ומלואה.

והשלים רבי שמעון בן יוחאי את עבודתו ביום ל"ג בעומר. אותו היום, שבו השלים את ימי חייו. ואותו יום ספירתו היא – "הוד שבהוד"...

עניינים שונים ובכל אחד מהם יש מעלה שאין בזולתו – הוא רק כלפי בחינת הנשמה כפי שהיא נעשתה בגדר "מציאות". כאשר היהודי הוא בגדר "מציאות", אזי ישנה החלוקה הכללית בין "למעלה" ובין "למטה" – יש את הקב"ה ויש את מציאות היהודי למטה; יש שה"למעלה", הקב"ה, נמשך למטה, לאדם – עליידי לימוד התורה, ויש שה"למטה", האדם, מתעלה למעלה, לקב"ה, עליידי תפילה;

**בלימוד התורה של רשב"י
הייתה קיימת גם מעלת התפילה
הממשיכה אור חדש מאור-אין-
סוף שלמעלה לגמרי מהשתלשלות
והגבלת החכמה. דרגת לימודו
הייתה נעלית כל-כך, עד שהאיר
לו בגלוי אור-אין-סוף שלמעלה
מהשתלשלות בתורה שלמד**

האחרונים, פועלת באדם בדרך "למעלה למטה" – האדם לומד וקולט את האור הנעלה שבפנימיות התורה שלמעלה לגמרי משייכות לנבראים. תורת החסידות מגלה את אחדות ה' המוחלטת, ש"אין עוד מלבדו" כפשוטו ממש, ומבארת את משמעותו של יסוד זה בכל תחומי חיי האדם; ומצד שני, היא פועלת באדם גם את המעלה של "למטה למעלה".

עליידי לימוד ענייני הייחוד והביטול, האדם עצמו מתעלה ומזדכך. ההשקפות שלו משתנות, האמונה ביסודי היהדות כובשת את מהותו והוא נעשה כאדם אחר. שכלו מזדהה עם האמונה הטהורה, ועליידי כך כל ענייני עבודת ה' נעשים חלק ממהותו. זה כוח תורתו של רשב"י הכוללת הן את מעלת התורה והן את מעלת התפילה. הן המשכת אור עליון ביותר והן זיכוך המציאות התחתונה.

ונמצא, שנקודה זו של חיבור עניין התורה עם עניין התפילה המתבטאת בסיפור הזוהר, מבטאת את מעלתו הגדולה של רשב"י ותורתו.

27 ליתר ביאור: הסיבה לכך שבכדי שיעשה שינוי במציאות התחתון יש צורך בזיכוך, היא מפני שעליידי כך נעשית שייכות בינו לבין השינוי הנעשה בו עליידי ההמשכה האלוהית. אך כל זה נצרך כאשר מדובר בשני דברים מובדלים שאחד פועל בשני; אולם כאשר מתגלה עצם הנשמה – ניכר שמלכתחילה העליון והתחתון, הקב"ה והנשמה היהודית – הם "כולא חד", ואזי בדרך ממילא היהודי הוא בגדר "כלי" לשינוי הנעשה עליידי המשכת האור.

28 ראה זוהר ח"ג עג, א.

שני מובנים להוד

ספירת ל"ג בעומר היא "הוד שבהוד", ויש בדבר גם משום "עומק רום" וגם משום "עומק תחת". יותר נכון: לא "גם וגם", אלא הא בהא תליא. נעוץ תחלתו בסופן. ב"סוף מעשה" מתגלית ה"מחשבה תחלה".

שני מובנים ל"הוד": הוראה (במובן "הוראת בעל דין"), וזוהר-אור (במובן "הוד והדר"). הראשון מורה על המדרגה התחתונה שבקדושה, שמעבר לגבולה מתחלת הטומאה לשלוט, והשני – על מדרגת העליונה.

מה זו "הוראה"? אין אדם מורה בדבר שעניו רואות. אין אדם מורה שהשלחן הוא שלחן ושהאבן היא אבן, אם הוא רואה את הדבר בעיניו. אבל מורה הוא בכך, אם אין הדבר נראה לעיניו, אלא שהוא מכיר בשכלו או מרגיש בלבו שכן הוא.

אילו זכינו לבוא לאותה המדרגה של "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה", ושל "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו", לא היינו זקוקים להודות על כך, הרואה אינו מורה. אבל עכשיו ש"אתותינו לא ראינו אין עוד נביא ולא אתנו יודע עד מה", עכשיו שהעולם הוא כל כך מגושם ומוקף עננים גסים וכבדים עד שיש ובני האדם מהינים גם לחשוב ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", עכשיו ששוררים בעולם ערפלי-חושך של העלם אחר העלם והסתר אחר הסתר, ואין אנו מגיעים למדרגה של ראייה ברורה בכחה הפנימי של הבריא, בכח האלקי החודר והחורז לתוך-תוכו של העולם, הנה לכל הפחות אנו צריכים להודות על כך. בחינת "הודו לד' קרא בשמור" ו"מודים אנחנו לך..." והוראה זו, אף על פי שראייה אין בה, הכרה והבנה יש בה. הכרה במי שאמר והיה העולם, והבנה שכבודו מלא עולם.

המודה שצריך להודות

אבל יש ובן-האדם, קצר-ימים ושבע-רוגז, חסר לו גם המעוף של ההכרה וההבנה. לא רק שעניו טרוטות, אלא גם שלבו סתום. שמא תאמר אבד סברו ובטל סכיו של זה? לא כי, לכך יש הוראה להודאה. "הוד שבהוד". הרי הוא מודה שצריך להודות. אם אינו מכיר, הרי הוא מרגיש. מרגיש בהדגשה ברורה שכן הוא. אלא שאין בידו להסביר אה הדבר באותיות השכל. מרגיש במעמקי נשמתו. והבין בשכלו לא יוכל. אינו מכיר ואינו מבין, אבל מודה הוא שצריך להכיר ושאין להבין. ו"הוד שבהוד" זה כבר הוא הגבול האחרון של הקדושה. ההוא "דלא כרע במודים נעשה שדרתו נחש". מי שאינו מגיע גם להוראה דהוראה, סופו שיתהפך לגלגולו של הנחש הקדמוני, סמל הטומאה והזוהמא.

אור הגנוז

ואם ב"הוד", במובן הוראה, הרי "הוד שבהוד" למטה מ"הוד", הנה ב"הוד", במובן אור וזוהר, "הוד שבהוד" הוא למעלה מ"הוד". והדין נותן: ההוראה, שכל עצמה היא המדרגה התחתונה שבקדושה, הרי ההוראה להוראה עומדת למטה ממנה; האור, שהוא הופעה עליונה, בחינת "ונהורא עמה שרא", הרי ה"הוד שבהוד" הוא ההתגלות היותר עליונה, פנימיותו ותוך-תוכו של האור, בחינת "האור הגנוז". "אור של ששת ימי בראשית היה אדם הראשון צופה בו מסוף העולם ועד סופו. ראה שאין העולם כדאי להשתמש בו, ועמד וגנוז לצדיקים לעתיד לבוא, והיכן גנוז? בתורה.

יש בכחה של התורה לגלות לא רק את האור המלוכש בתוך העולם ונותן בו כח ועוז. כח ההויה ועוז הקיום, אלא גם להמשיך את מקור האור. את ה"הוד שבהוד". זה שאי אפשר היה לעולם להשתמש בו, מפני שאילו כן היתה

חמריותו של העולם בטלה במציאות, והעולם לא היה יכול להתקיים באותה צורה מציאותית שהיא נמצאת בו.

'הוד שבהוד' עילאה מתגלה ב'הוד שבהוד' תתאה

ו"נעוץ תחילתו בסופן". הגילוי היותר גדול אי אפשר לו להגיע לידי תכלית-גילוי, אלא במקום היותר נמוך, כאותה האבן הנופלת מראש חומה גבוהה, שהיא נחה במקום רחוק יותר ועמוק יותר מהאבן הנופלת מתחתיתה של החומה. "יתרון האור" אף הוא אינו אלא "מתוך החושך" דוקא. "שרגא

בטיהרא מאי אהני". ולפיכך "נתאזה הקדוש ברוך הוא להיות לו דירה בתחתונים". תחתונים, כמובן, לא במקום. שהרי "הוא מקומו של עולם. ואין העולם מקומו", אלא במדרגה. ה"דירה" של הקדוש ברוך הוא, מקום-גילוי והופעת-הודו, היא דוקא ב"תחתונים". ודוקא כשה"תחתונים" אינם מתבטלים ממציאותם מפני גילוי ריבוי האור. שהרי אז שוב אין הם "תחתונים" כלל, אלא כשצורתו של ה"תחתון" עומדת בעינה החמרי, ושם גופא "יושפע שפע רב" של זוהר-קדושה – זוהי המטרה. זוהי התכלית.

ולפיכך אין "הוד שבהוד" עילאה, פנימיות האור, שורה ומתגלה אלא ב"הוד שבהוד" תתאה דוקא. בהוראה דהוראה. "יתרון ארץ בכל הוא". יתרון-מעלה יש בארץ שאין בשמים,

ויתרון-מעלה באנשים פשוטים ההולכים בדרך תום מתוך אמונה פשוטה והרגשה חזקה, למרות כל הלבטים והמכשולים והעיכובים והמעצורים שהם פוגשים על דרכם מתוך שחסר להם כח הראייה הברורה, יתרון-מעלה שאינו בבני-העלייה, "הנהנים מזיו השכינה" ועובדים את בוראם מתוך ראייה והסתכלות. מהצד האחד אין הנקודה הפנימית של "הוד שבהוד" יכולה לבוא לידי השגה וראייה

אמיתית, אלא דוקא לידי הוראה והוראה דהוראה, ומהצד השני חוסר היגיעה והמלחמה נפשית עם כחות-הרע שאצל אלה "הרואים עולמם בחייהם" ומתענגים בבחינת "אהבה בתענוגים" להשם. דוקא חוסר זה מכהה במידה ידועה את אורם.

ובל"ג בעומר, לאחר שמראשית ימי הספירה

התחילו לתקן את המדות של הנפש: חסד וגבורה וכו', ומגיעים ביום זה לתקונה של מדת "הוד שבהוד", אזי מתגלה המדרגה היותר עליונה של יפעת אור עלינו.

ור' שמעון בן יוחאי אשר בספר הזוהר גילה את מסתרי-צפונותיה של התורה, וחשף את האור הגנוז בה, הוא הגיע למרום פסגת עבודתו. לתכלית שלימות מטרת חייו בעולם. באותו יום שהשלים את חק-חייו ונכנס ל"קודש הקדשים" (המילים האחרונות של רשב"י, לפי ה"אידרא", היו: "והוא חסד עייל לקדש-הקדשים..."), ביום ל"ג בעומר, בספירת "הוד שבהוד".

לתורה ולמועדים

תורתו אומנותו - ככלי ביד האמן

מי שתורתו אומנתו פטור מן התפלה, כי בעסק התורה הוא ממשיך אור-אין-סוף מלמעלה למטה.

תורתו אומנתו היינו כמו רשב"י דוקא, ומבואר בזוהר דרשב"י אמר על עצמו בחד קטירא אתקטנא כו'. כלומר, בקשר אחד אמיץ וחזק כבר נתקשר פעם אחת ושוב אין צריך לעורר נפשו עוד בבחינת רצוא; בהיות שנשמתו דבוקה תמיד למעלה בלי הפסק כלל, כמו דבר הנקשר בקשר אחד והיו לאחדים כאילו לא היו נפרדים.

והיינו פירוש "תורתו אומנתו" -

שאין לו בחינת כלי אחרת זולת התורה, שהוא ממשיך אור-אין-סוף על-ידי עסק התורה והיא לו ככלי אומנות ביד האומן כו', כך דבר ה' זו הלכה שאומר, היא כלי אומנתו להיות גילוי אור-אין-סוף בדברו דבר ה'.

(מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ז עמ' עא)

...

על רשב"י נאמר שתורתו אומנתו. פירוש, כלי שלו. שהיה יודע הפנימיות בכל פשוטי ההלכות (והיינו שבהלכה הגשמית היה מאיר אצלו הענין כמו שהוא ברוחניות), ובשעה שהיה לומד היה ממשיך עצמות אור-אין-סוף בכל העולמות על-ידי פנימיות התורה. דלהיותו אחוז וקשור בעצמות אור-אין-סוף ב"ה, היה כל למודו בבחינת המשכת העצמות, שזהו ענין "ביה להיטא".

ולעתיד לבוא דכתיב "ולא יכנף עוד מוריד", שלא יהיה בבחינת התלבשות בכלים, וכדכתיב "כי עין בעין יראו", יהיה בחינה זו (שהאירה אצל רשב"י) לכללות נשמות ישראל.

(ע"פ סה"מ תרס"ו עמ' מה, פר"ת עמ' רעד)

ביטול המחיצה

העילוי דרשב"י על שאר התנאים הוא: כל התנאים, עיקר עסקם היה או בנגלה דתורה או בנסתר דתורה. דרוב התנאים, עיקר עסקם היה בנגלה דתורה, דמארי קבלה מועטים היו, ואלו שעיקר עסקם היה בנסתר דתורה, מעשה מרכבה, לא היו עוסקים בנגלה כל כך. כמו ר' נחוניא בן הקנה שחיבר ספר הקנה, הרי בנגלה דתורה מובא ממנו רק מעט.

מה-שאיין-כן רשב"י, הנה נוסף על זה שעסקו בפנימיות התורה היה באופן נעלה הרבה יותר (שהיה יחיד בדורו בנסתר), המשיך האור דפנימיות גם בנגלה. שעל-ידי רשב"י נתרפאה ונתבטלה המחיצה שבין גליא דתורה לסתים דאורייתא, ועד שהנגלה והנסתר הם חד. (סה"מ מלוקט ח"ג עמ' רעו)

מעלת רשב"י קטעים מופלאים מאדמו"ר חב"ד

נוני ימא

רשב"י וחבריו נקראו בזוהר "נוני ימא רבא", וידוע שבחינת נשמות דאצילות הן הנקראים "נוני ימא רבא", "דשט בימא רבא". על דרך משל דגים שבים שמובלעים בים ומתאחדים בה בתכלית עד שהמים להם כמו חיות לנפשם כמו חיות האוויר שיחיו ממש הבעלי חיים בארץ כידוע ויותר מזה. שהרי הבעל חי מופרד במציאות חיות נפשו רק שמקבל מן האוויר; והדגים מובלעים בתוך הים והים מכסה עליהם מלמעלה, שזה מורה על בחינת חיות עצמית. וכך הנשמות דאצילות בבחינת ים העליון, מובלעים שם ומתאחדים בבחינת אלוקות בבחינת חיות עצמי, כמו שאמר רשב"י: "בחד קטירא אתקטנא כו' ביה אחידא, ביה להיטא". וכמארו"ל למה נמשלו תלמידי חכמים לדגים שבים, שמיד שפורשים ליבשה מתים. והרבה יותר מביטול והתכללות של הנשמות ומלאכים שנבראו מבחינת אותיות הדיבור, שזה כמו בעלי חיים מן אויר הארץ.

(ע"פ מאמרי אדמו"ר הזקן פרשת בשלח)

ראש המדרגות

ידוע ששורש נשמת רשב"י היה מניצוץ נשמת משה ע"ה, ולכך היה התגלות סודות התורה ופנימיותה על ידו דווקא ולא על-ידי תנא אחר, כמבואר בזוהר, כמו שהיה התגלות התורה הנגלית על-ידי משה רבינו ע"ה. והנה כל ימיו היה עוסק בסודות התורה, וכשהגיע עת הסתלקותו, בודאי הגיע בשעה ההיא לתחילת וראש המדרגות שלו בבחינת השגות ברזין דאורייתא, וזה היה ענין לימודו עם החבריה בשעה ההיא דווקא. לכך נקרא אז הילולא דרשב"י.

ולפי שגם כל מה שעוסק כל ימיו ברזין דאורייתא, עלו עם שרש נשמתו בעלותו בשעה ההיא - לכך היה אז דווקא גילוי הארת עיקר שרש שרשו ברום המעלות במדרגה היותר עליונה למעלה מעלה, וכמו שאמר על עצמו בחד קטירא אתקטנא כו'.

(סידור עם דא"ח, שער הל"ג בעומר)

מדוע נשמתו הגדולה של רשב"י התגלתה דווקא לאחר החורבן?

לא היה כמוהו כרשב"י בזמן בית המקדש להשיג הנסתרות בפרצופים העליונים. והטעם הוא, לפי שבהיות סוכת דוד הנופלת ומלכות דאצילות נופלת, הוא העזר ממקום גבוה מאד נעלה מה שלא היה בה בזמן בית המקדש, מטעם שהכח להעמידה מנפילתה גדול מאד, ולכך נמצאו לאחר החורבן דווקא כנסת ישראל נשמות גבוהות מאוד.

(מאמרי אדמו"ר הזקן כתובים עמ' רסג)

אפילו פעולה קטנה

בגמרא מסופר אודות רשב"י, שבצאתו מהמערה לאחר י"ב-י"ג שנות גלות, היתה שאלתו הראשונה האם ישנו דבר שבו יכול הוא להקל או לשחרר יהודים מקשיים. כאשר הראו לו מקום שם צריכים הכהנים ללכת בדרך עקלתון עקב ספק טומאה, מיד טיפל רשב"י עצמו בדבר, עד שבירר שהכהנים אכן יכולים ללכת דרך אותו המקום. בסיפור זה, המסופר בתורה - תורת חיים, הנראה לכאורה כסיפור פשוט ביותר - טמונה הוראה עמוקה ביותר: לאחר כל השנים שעברו עליו בכדידות במערה, רשב"י מעוניין לחדש את פעילותו עבור כלל ישראל. אבל, אין הוא מחכה עד אשר תודמן לו איזו פעולה אדירת ממדים, בקנה מידה עולמי, כי אם מתעסק מיד בעזרה לחלק קטן מעם ישראל - כהנים בלבד, וגם בזה לא כל הכהנים, כי אם אלו המתגוררים במקום ואמורים לעבור שם - ומטרת הפעולה גם היא, רק בכדי לחסוך להם מעט זמן וטורח!

וההוראה מכך היא:

ישנם כאלו החושבים תמיד רק על הישגים בהיקף נרחב, ובנושאים שאינם תלויים בהם ואין בכחם לפעול בהם מאומה; ובינתיים מוותרים על עשייה בדברים בהם יכלו לפעול, לעזור, ואפילו ליהודי אחד ויחיד, או לילד יהודי, בגשמיות או ברוחניות, או בשניהם כאחד.

מלמדנו רשב"י: לא זו הדרך! אלא על כל אחד ואחת מוטלת החובה לעשות כל אשר ביכולתו, במעשה בפועל - ואפילו אם נדמה לו שאין זו פעולה כל-כך גדולה וחשובה: מכיון שהאמת היא, שכל עזרה ליהודי, ככל שהדבר נראה גדול או קטן, הרי שבאמת פעולה גדולה היא - בהתאם ל"כלל גדול בתורה - ואהבת לרעך כמוך".

(לקוטי שיחות חלק כב עמ' 326)

צאתן תורה

של פנימיות התורה

מדוע יום הסתלקותו של רשב"י מעורר את לבם של רבבות אלפי ישראל? מה המסר שעמו צריכים לצאת מל"ג בעומר? מדוע כל כך חשוב ללמוד פנימיות התורה? מה ההבדל בין קבלה לחסידות? האם הבנת עניין אחדות ה' משפיעה על כל אדם? האם השגה זו פועלת כיווץ או התרחבות?

**שיחה מרתקת עם המשפיע הגאון החסיד
הרב מענדל ווכטר שליט"א, על עבודת ה' לאורה של
החסידות, לכבוד יומא דהילולא דרשב"י**

המשפיע הנודע, הגאון החסיד הרב מענדל ווכטר, הוא תלמיד־חכם עצום, בקיא בש"ס ופוסקים, שנודע כבר מצעירותו כ'מבקש' אשר יגע רבות בכתבי המהר"ל, ספרי מוסר וקבלה. הרב ווכטר נודע כמעמיק גדול בספרי חסידות ולשיעוריו הרבים נוהרים תלמידי־חכמים גדולים מכל המגזרים. השיחה עמו מרתקת, ומפיו קולחים הסברים רבים בענייני פנימיות התורה בכלל ותורת החסידות בפרט, את דבריו הוא מתבל במשלים וסיפורים בעלי ענין.

מכתב מהרבי זי"ע לילדי ישראל

ב"ה, יום שלישי, שהוכפל בו כי טוב,
ערב ראש חודש אייר ה'תשמ"ז.

אל כל ילדי ישראל
השם עליהם יחיו
שלום וברכה!

ודאי ידוע לכם כי כל דבר חשוב שצריכים לעשותו דורש שיתכוננו לכך בעוד מועד, כדי שהדבר ייעשה כראוי.

אנו עומדים בערב חודש אייר, החודש שבו ישנו יום חשוב ביותר, לג בעומר, היום השמונה עשרה (ח"י) באייר, שבו גם הונהגו מנהגים מיוחדים לילדים,

וגם להשפיע על אחרים שגם הם יעשו כן, בהתאם לציווי של הקב"ה "ואהבת לרעך כמוך",

לכן מן הראוי שכל אחד ואחת מכם יתכונן לכך, על ידי כך שתתחילו ללמוד מן ההוראות האמורות והמעשים הטובים, וביום ל"ג בעומר, היום של "שמחתו",

ל"ג בעומר וילדי ישראל

להזהיר ולהאיר

נהגו בקהילות ישראל שבל"ג בעומר היו יוצאים עם הילדים אל השדה, ומספרים לילדים אודות רשב"י, ונותנים להם מיני מתיקה וכדו'.

ולכאורה המנהג מעורר תמיהה. הרי ידוע גודל חשיבות לימוד התורה דתינוקות של בית רבן, עד כדי כך, ש"אין מבטלין תינוקות של בית רבן אפילו לבנין בית המקדש", ואעפ"כ, בל"ג בעומר מבטלים את סדרי הלימוד דתינוקות של בית רבן, ומוציאים אותם לשדה.

והביאור בזה הוא, כדברי המשנה בסוף מסכת ברכות "הפרו תורתך משום עת לעשות לה'", "פעמים שמבטלים דברי תורה כדי לעשות

לה": ע"י הפעולות והמנהגים השייכים לל"ג בעומר ניתוסף בחינוכם של ילדי ישראל ביתר שאת וביתר עוז, עד לאופן ד"להזהיר .. הקטנים", שנעשים מאירים וזוהרים באור דתורה ויהדות. וזהו הקשר המיוחד לל"ג בעומר, מכיון שענינו של רשב"י הו"ע הזהיר והאור הענין ד"להזהיר", כמו שגם נקרא ספרו בשם "זהר". ולכן, הפעולות דחינוך הקטנים שעושים לכבודו ביום שמחתו, יש בהן סגולה מיוחדת לפעול את ענין הזהיר והאור, "להזהיר גדולים על הקטנים".

(התווידויות תשמ"ז ח"ג עמ' 268)

מה מיוחד בהילולת רשב"י דווקא?

ל"ג בעומר נקבע בעמנו כיום חג מיוחד: אלפים עולים אל ציון הרשב"י, ובקהילות רבות די בכל אתר ואתר מציינים את היום הזה באירועי שמחה. ונשאלת השאלה: מה גרם לכך שדווקא יום ההילולא של רבי שמעון בר יוחאי מצוין בצורה ייחודית כל כך?

בספר הזוהר מופיע תיאור נורא הוד על רגעי הסתלקותו של רשב"י. וזה תוכן הדברים: רבי שמעון התעטף ופתח בדברי תורה. במעמד זה הגיעו מהעולם העליון נשמות צדיקים גדולים, ורבי שמעון גילה לתלמידיו על הגעת נשמות אלו: הנה רב המנונא סבא, וסביבו שבעים צדיקים, חקוקים ומעוטרים בעטרות, ומאירים כל אחד ואחד מזוהר אורו של עתיקא קדישא, סתימא דכל סתימין. והנה רבי פנחס בן יאיר כאן, הכינו לו את מקומו. נחרדו ונזדעזעו החברים שהיו שם. רבי שמעון החל לומר סודות תורה, רזין דרזין, וכאשר הגיע לפסוק: "כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם", לא הספיק לסיים ולומר תיבת "חיים" ונשמתו יצאה בטהרה. תיאור זה של רגעי הסתלקותו של רשב"י מבטא את המהות הפנימית של כל פעולתו ועבודתו עלי אדמות - לגלות את פנימיות התורה! כל תמצית חייו הייתה לגלות את סודות התורה, ולכן ברגעים האחרונים בעלמא הדין, שאז נשלמת מטרת ירידת נשמתו לעולם, גילה את הסודות הנעלים ביותר. זו הסיבה שיום ההסתלקות של צדיק נקרא "יום ההילולא" - ביום זה נשלמת ומתעלה כל עבודתו שעבד בעולם הזה לדרגה עליונה יותר, "והארת אורות עליונים אלו מאירה על כל תלמידיו שנעשו עובדי ה' על ידי תורתו ועבודתו" (תניא, אגרת הקודש, ביאור לסימן כ"ז).

וכך גם בנוגע לל"ג בעומר: רשב"י חולל חידוש עצום במשך ימי חייו - הוא זה שגילה את פנימיות התורה בעולם הזה; וביום הסתלקותו, ל"ג בעומר, התגלות זו באה על-ידו לידי שלמות. לכן הוא עצמו ציווה לשמוח ביום מיוחד זה (פרי עץ חיים שער ספה"ע פ"ז. וראה גם ספר המאמרים מלוקט ח"ג עמ' רצא).

לא בכדי אדמו"ר הרשב"י כותב באחד ממאמריו ש"בשבועות היה מתן תורה בתורה הנגלית ול"ג

בעומר הוא מתן תורה בתורה הנסתרת! (המשך תרס"ו עמ' רפט).

זו הסיבה שדווקא יום ההילולא של רשב"י נקבע ומצוין באופן מיוחד.

ולכאורה יש לומר, שהעובדה שאנו רואים בפועל, שהמוני בית ישראל, מכל הסוגים ומכל המגזרים, מציינים יום זה ושמחים בו, היא ביטוי להתגלות האלוהית העצומה שביום זה, שבכל שנה חוזרת וניעורה מחדש, באמצעות גילוי פנימיות התורה. וכיוון שפנימיות התורה מגלה את מהותם של ישראל ואת ההתקשרות העצמית שלהם עם הקב"ה, לכן יום מיוחד זה "נוגע" בלבבות רכבות בני-ישראל, גם פשוטי העם, וגם אם לא כולם מרגישים ומבינים את מעלתו המיוחדת של היום, מכל מקום ההתגלות הנעלית שלו פועלת ומעוררת את לב ישראל באופן 'מקיף' על-כל-פנים, מפני ש"מזליהו חזי".

אלא שכאן צריך וחשוב לזכור: בוודאי שציון יום זה בשמחה הוא דבר טוב במאוד, והוא נובע ממקום קדוש וטהור; אבל יחד עם זאת, אל לנו להסתפק בהשתתפות בשמחתו הגדולה של רשב"י באופן 'מקיף'. עלינו לקחת משהו מיום עצום זה איתנו לחיים, להפנים זאת אל תוכנו. אין זה מספיק רק לבוא לציון הרשב"י ולבקש ברכות עבור המצטרף לנו; אנו צריכים גם לחשוב מה יום זה דורש מאיתנו.

הנקודה העיקרית שעמה אנו צריכים לצאת מל"ג בעומר, היא התחזקות בעניין לימוד פנימיות התורה, שהיא "מעשי תורתו ועבודתו" של רשב"י, שכל חייו פעל למען התגלות סודות התורה בעולם. על-ידי כך האור הגדול של רשב"י ושל היום הקדוש הזה, המצליח לעורר את לבב עם ישראל באופן מיוחד כל כך, יחדור לנו אל תוך החיים.

החשיבות בלימוד פנימיות התורה

מדוע? מפני מה חשוב כל כך ללמוד פנימיות התורה?

העניין של לימוד פנימיות התורה הוא חובה גמורה מצד מצוות עשה דאורייתא של הידיעה והאמונה במציאות ה'. יסוד זה כתוב בצורה חדה ביותר בספר הפרדס לרמ"ק (שער א' פ"ט), שמי שאינו לומד ויודע אודות המושגים המבוארים

בתורת הקבלה (כמו עניין הספירות וכיו"ב) הוא כופר! כך הוא לשון הפרדס. אלו דברים חמורים ביותר!

באחד ממאמרי אדמו"ר הזקן (עניינים עמ' שלה), הוא מביא את דברי הפרדס האמורים, ומבארם, וזו לשונו:

"כוונתו שבקל יוכל להיות אפיקורס. כי טבע האדם לחקור כל דבר בשכלו דווקא, ובפרט בדורות הללו כידוע לכל שמאוד מאוד הושפלה חיות האמונה. לכן מי שחוקר כל דבר בשכלו הטבעי המגושם קרוב מאוד ח"ו לאפיקורס".

כלומר: יסודות הקבלה שנתגלו במשך הדורות, כמו חלקים חשובים וגדולים אחרים בתורה שבעל פה, הפכו עם התגלותם ליסודות באמונה היהודית במציאות הבורא, ואך ורק באמצעות ידיעתם והכנתם ניתן להגיע לאמונה נכונה בעיקרי האמונה. בלי זאת, אם האדם רק יחשוב ויחקור מעט במה הוא מאמין - הוא עלול להגיע לטעות, וטעות בעניינים אלה עלולה להיות בגדר כפירה ח"ו.

ניתן להמחיש זאת מדוגמה כללית יותר: ידוע מה שפסק הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק ג ה"ז), שהקב"ה אינו בעל גוף, והאומר כך הרי הוא "מין". ובהשגת הראב"ד כתב על כך: "כמה גדולים וטובים ממנו הלכו בזו המחשבה".

כלומר, היו תקופות בעם ישראל שגדולים וטובים חשבו שהקב"ה הוא בעל גוף. בימיהם - אכן אמונה בדבר זה לא הייתה נחשבת לכפירה, כיוון שהנושא לא הגיע לידי הכרעה הלכתית; אולם לאחר שנפסקה ההלכה כמו שכתב הרמב"ם - ברור הדבר שהאומר שהקב"ה הוא בעל גוף ח"ו הרי הוא מין וכופר ביסודי האמונה (ראה בעניין זה בלקוטי שיחות חלק לה פרשת נח ב').

כך הוא סדר התגלות התורה: כשם שבנגלה תורה הסדר הוא, שמזמן לזמן מתגלים עוד ועוד

כאשר תלמיד יושב לפני רבו ומתבטל אליו - הוא שולל ומכווץ את מציאותו? הוא נהיה בדיכאון? הוא מבטל את הישות העצמית שלו ומתבטל כלפי מציאות הרב, ובכך הוא נעשה 'כלי' ראוי לקבל עניין עמוק יותר. שכל עמוק הרבה יותר ממה שביכולתו להשיג בכוחות עצמו!

עניינים בתורה שבעל פה והם הופכים להיות חלק מהתורה, כך גם בנושא האמונה בה' - מזמן לזמן ישנה תוספת בהבנת ותפיסת נושאים אלה, ולאחר שהדברים נתקבלו והוכרעו - מי שאינו לומדם ויודעם, יש לו בעיה מהותית מאוד באמונה בה'.

עניין זה מפורש בספרים רבים, ובהדגשה מיוחדת כתבו על כך בספר אור נערב (חלק שני) מהרמ"ק, ובספר שומר אמונים (הקדמון, ויכוח ראשון אות ל-לא) לרבי יוסף אירגס, שהיה דור שלישי אחרי האריז"ל. בדרך אגב, יש לציין, ששני ספרים נפלאים אלו, עוסקים בביאור חובת לימוד פנימיות התורה ואשר בלעדי לימוד זה יהודי אינו יכול לקיים את המצוות הראשונות והיסודיות: אמונת ה' ואחדותו, אהבת ה' ויראתו, וכדאי מאוד לעיין בפנים.

גם רבי חיים ויטאל, תלמידו הגדול של האר"י ז"ל, בהקדמה לספר "עץ חיים", כותב באריכות אודות גודל המעלה שבלימוד פנימיות התורה. בין הדברים הוא כותב שם ש"בלי ספק כי העוסקים בתלמוד בבלי בלבד - מגשים כעוורים". ובהמשך הדברים כתב: "אין הנאה להקב"ה מכל מה שברא בעולמו רק בהיות בניו למטה עוסקים ברזי התורה, להכיר גדולתו ויפיו ומעלתו. כי בפשטי התורה ובספוריה ובדיניה ובמצוותיה בהיותם כפשטם, אין בהם שום היכר וידיעה לידע את בוראם יתברך". "ולא עוד שלא נברא האדם אלא כדי שילמוד חכמת הקבלה!".

(הקדמה זו הודפסה כהוספה לקונטרס עץ החיים לכ"ק אדמו"ר הרשב"י, וכדאי מאוד לעיין בפנים, יש שם אריכות גדולה ופירוט רב).

ואדמו"ר הזקן כתב בתניא (דף קנו, ב), "שידיעת המציאות מההשתלשלות (היינו לימוד וידיעת סדר ההשתלשלות) היא גם כן מצוה רבה ונשאה, ואדרבה עולה על כולנה, כמ"ש וידעת היום כו'

דע את אלקי אביך כו' ומביאה ללב שלם כו' שהוא העיקר".

הנה כי כן, לימוד פנימיות התורה הוא לא המלצה טובה ולא 'סגולה' לעניין מסוים; זוהי חובה גמורה. זו מצווה מן התורה; זהו חלק עיקרי מיסודי האמונה היהודית, ובלעדי זאת חסר ח"ו בעיקרי האמונה בבורא, שהיא היסוד לכל התורה והמצוות! בלי פנימיות התורה יהודי אינו יודע ברור במה הוא מאמין, וממילא הוא יבוא ח"ו לידי טעות.

קבלה וחסידות

השאלה המתבקשת היא: אם זו אכן כוונת חובה גמורה בשביל עצם האמונה בה' – לדעת במה אנו מאמינים, מדוע היו רבים וטובים במשך הדורות שלא למדו חלק זה של התורה?

זו אכן שאלה טובה. הסיבה לכך בפשטות היא, מפני שלמרות הנחיצות הגדולה שכתבו גדולי ישראל האמורים בדבר לימוד חלק זה של התורה, היו על לימוד זה כמה וכמה סייגים. וכמבואר בספרים רבים, שבכדי ללמוד קבלה יש צורך למלא כריסו קודם בש"ס ופוסקים, כמו כן היו הגבלות של גיל (ראה ש"ך יורה דעה הלכות תלמוד תורה), ובכמה מקומות מבואר שבכדי ללמוד קבלה יש צורך שהאדם יהיה בעל דרגה מיוחדת בעבודת ה' – כמו לדוגמה שלא יבוא לידי כעס אף פעם, ועוד תנאים כיו"ב.

סייגים אלה נאמרו על-ידי אותם גדולי עולם שהאריכו לכתוב בדבר הנחיצות הגדולה של לימוד זה והמעלות הרבות שיש בו. גם רבי חיים ויטאל עצמו, בסוף ההקדמה ל"עץ חיים", מביא כמה וכמה הגבלות בקשר ללימוד קבלה.

אבל למרות כל זאת, יש ספר שלם בשם "סוד מרע ועשה טוב", שחיברוהו שניים מגדולי האדמו"רים – רבי צבי הירש מזידיטשוב זצוק"ל, ובעל ה"בני יששכר" רבי צבי אלימלך מדינוב זצוק"ל – שכל מגמתו היא "לרכך" כביכול את ההגבלות שנכתבו בעניין לימוד קבלה. צדיקים אלה היו היחידים כמעט מבין הצדיקים מאורי החסידות שעסקו במוצהר בקבלה.

בנוסף לכך, מדברי אדמו"ר הזקן בהלכות תלמוד תורה (פרק א הלכה ד) עולה, שהוא סבור שלמעשה אין לחשוש להגבלות אלו, וכל אדם חייב ללמוד את כל חלקי התורה, כולל חכמת הקבלה. וזו לשונו

שם: "מן התורה האב הוא חייב ללמד לבנו בעצמו או למצוא לו מלמד שילמדנו כל התורה כולה... דהיינו תנ"ך וכל הלכות פסוקות של כל התורה עם הטעמים... ואף שיש בהן חלוקי דעות... ואפילו המצוות שאין נוהגות עכשיו... וכן אמרו חכמי האמת: שכל נפש מישאל צריכה לבא בגלגולים רבים עד שתקיים כל התרי"ג מצוות במעשה דבור ומחשבה ודיבור ומחשבה הוא לימוד הלכותיהן".

"...ועוד אמרו חכמי האמת: שכל נפש צריכה לתיקונה לעסוק בפרד"ס כפי מה שהיא יכולה להשיג ולידע. וכל מי שיכול להשיג ולידע הרבה ונתעצל ולא השיג וידע אלא מעט, צריך לבא בגלגול עד שישג וידע כל מה שאפשר לנשמתו להשיג מדיעת התורה, הן בפשטי ההלכות הן ברמזים ודרשות וסודות. כי כל מה שנשמתו יכולה להשיג ולידע מדיעת התורה זהו תיקון שלימותה, ואי אפשר לה להתנתק ולהשתלם בצורך החיים את ה' במקורה אשר חוצבה משם בלתי ידיעה זו. ולכן אמרו חכמים: 'אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו', כדי שלא יצטרך לבא בגלגול לעולם הזה".

הנה כי כן אדמו"ר הזקן פוסק במפורש שכל אחד ואחד – לפי כוחו ויכולת השגתו – חייב ללמוד גם סודות, גם פנימיות התורה, ואינו מטיל על כך שום הגבלות!

הטעם לכך מובן על-פי דברי אדמו"ר האמצעי באחד ממאמריו (דרושי חתונה ח"ב עמ' תרנה ואילך), שבו מבאר שיש שתי דעות חלוקות בדרכי ה' איך יבוא האדם ה"רחוק ושפל ערכו מאד מפני גסות חומר", "בברית והתקשרות אמיתית להקריב לבו לה' בדביקות אמיתית": "יש אומרים דודאי אי אפשר שיבא אדם החומרי לבחינת השלימות בדביקות במוח ההשגה בגדולת ה' ובלבו להתפעל כו' כי אם אחרי שיטהר את עצמו מכל פסולת וטומאה בנקיון גמור בלב ובמעשה וגם בהרהור ובסיגופים לגוף עד שיוזכך חומר מעט מעט, אז יוכל לגשת אל הקדש לידבק באלקים במוח ההשגה... אבל כל זמן שלא נטהר גופו ונזדכך לגמרי איך יקרב במוסר ופגם אל הקדש העליון וכמ"ש מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו נקי כפים ובר לבב".

אך "דיעה הב' להיפך: דודאי מי שהוא בחושך ולא ראה אור אלקי מעולם, במה יזכך את עצמו ואיך יטהר לבו ומחשבתו ומדותיו החומריות אם הוא אחוז וקשור באשר הוא שם?!", "אלא עצה היעוצה בדרך אחר, שיאמר ללב: הגם שאינו ראוי לעלות בצד גופו שלא נזדכך ונשבר בתענית

ולא במעשה הטוב כראוי כנ"ל, מכל מקום יוכל להיות שינקה מכל רע ע"י שיאיר את נפשו באור האלקי בהשגה שבמוח ולב לתכלית העומק גם ביתר מכפי מדתו ושיעורא דיליה, ואז האור דוחה את החושך וגם מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך. וכנראה בחוש שבהאיר אור אלקי בתוך המוח ולב מעט, מיד יפול כל זוהמא וחומריות הגוף באותה שעה... כי לא יוכל הרע לעמוד במקום הקדושה כלל וכלל".

ומקשר זאת למחלוקת ב"ש וב"ה בכתובות (טז, ב): ב"ש אומרים "כלה כמות שהיא" – "כלה היינו אדם מישאל שיראה עצמו כמות שהוא, ו"לא יקל לעצמו כלל וכלל... כשמוצא בעצמו כל מיני מומין... לא יערב לבבו לגשת אל הקודש פנימה כי נבזה בעיניו נמאס"; אך ב"ה, שהלכה כמותם, אומרים, "כלה נאה וחסודה ולא כמות שהיא", והוא "להיפך ממש מדעת דבית שמאי לדקדק על עצמו כו', אלא אדרבה – הגם שמוצא את עצמו בכל הפחיתות... לא ימנע לגשת אל העבודה

האלוקית בהשגות אלוקות... עד אשר יזדכך גופו ויצדק בכל דרכיו תחילה, כי אם ימתין על זה – לעולם לא יראה אור אלוקי ולא יוכל לבא לפני ה' בעבודה שבמוחו ולבו כו' אלא אדרבה יתחיל מלמטה למעלה".

אם כן, לפי שיטת אדמו"ר הזקן, הדרך היא לא לשפוט את האדם תחילה האם הוא ראוי לגילוי או לא ולהגבילו בתנאים מסוימים בכדי לגלות

אל לנו להסתפק בהשתתפות בשמחתו הגדולה של רשב"י באופן 'מקיף'. עלינו לקחת משהו מיום עצום זה איתנו לחיים, להפנים זאת אל תוכנו. אין זה מספיק רק לבוא לצייון הרשב"י ולבקש ברכות עבור המצטרך לנו; אנו צריכים גם לחשוב מה יום זה דורש מאיתנו

אלוקות בנפשו באמצעות לימוד חכמת האמת; אלא להיפך: לגלות תחילה אור אלוקי נעלה של התורה בנפשו, ועל-ידי כך יתעלה האדם ויזדכך ובמשך הזמן ייעשה 'כלי' מתאים לאור נעלה זה!

(על-פי זה מובן מדוע כאשר הרבי זי"ע הרפ"ס את קונטרס עץ החיים (שחיבר אדמו"ר הרש"ב ובו עוסק בהרחבה ובעומק בצורך בלימוד חסידות ופנימיות התורה), הוא הוסיף כנספח לקונטרס קטעים מהקדמת רבי חיים ויטאל העוסקים בחשיבות לימוד פנימיות התורה, אבל את ההגבלות שכתב אודות לימוד זה לא הביא כלל.

הסיבה לכך היא, מפני שהרבי זי"ע סבור שההגבלות הללו אינן קיימות, ואולי זהו גם כן מהטעמים האמורים).

ובקשר להגבלה של הגיל יש לציין, שגם האריז"ל, הרמח"ל ועוד כמה וכמה מגדולי המקובלים, עסקו בחכמת הקבלה גם קודם היותם בני ארבעים שנה, כמפורסם. אמנם בודאי מדובר על צדיקים מיוחדים בני עליה, אך מכל מקום רואים "מעשה רב" שלהם בפועל

שלא הגבילו עצמם בהגבלות המבוארות בכמה ספרים בנוגע לגיל הלימוד.

בנוסף לכל זאת, הרי רואים אנו בפועל שאלפי יהודים עסקו ועוסקים בלימוד הקבלה והזוהר גם בלי התנאים שנכתבו בספרים לצורך לימוד זה, וכלל הוא בידנו "כל מקום שהלכה רופפת בידך, פוק חזי מאי עמא דבר".

לכן הנהגת מאורי החסידות, צדיקי הדורות, הייתה, שאמרו את דברי תורתם לא רק לפני יחיד סגולה בעלי מדרגה שהיו ראויים לקבל את סודות התורה, אלא גם לפני פשוטי העם. ענייני החסידות שגילו, שעיקרם הוא כאמור, לקבוע בנפש האדם את הפירוש האמיתי בעניין אחדות ה', שייכים לכל אדם מישראל, קטן כגדול, ולא שייך להטיל על כך הגבלות או תנאים כלשהם.

גילוי עניין אחדות ה' המוחלטת על-ידי הבעש"ט ובעיקר על-ידי תלמיד תלמידו - אדמו"ר הזקן, הוא

זהו ההבדל הגדול בין תורת הקבלה לתורת החסידות (בנוגע להגבלות הלימוד): כאשר מדברים על לימוד והשגה בתורת הקבלה ובפרטי הספירות והבחינות האלוניות - יש מקום לומר שיש צורך בהכנות רוחניות וכו' ככל ההגבלות שנאמרו בספרים לצורך העיסוק הראוי בנושאים אלו (מה שחובה להאמין, זה בכללות העניינים שבהם עוסקת הקבלה, אך בפרטי הדברים המבוארים באריכות בספרי קבלה - לא כל יהודי מחויב להיכנס, וכמבואר גם בפרדס שם); אבל בכדי לקבוע במוח ולב כל אחד מישראל את עניין אחדות ה' - אין צורך בשום הכנות, וח"ו לומר שיש על כך הגבלות מסוימות!

כל יהודי מחויב להאמין במצוות היחוד, שה' אחד, וכשם שכל יהודי צריך לדעת שהפירוש המילולי של ה' אחד הוא - אחד ולא שניים, כך כל יהודי חייב לדעת ולהאמין שהמשמעות האמיתית של ה' אחד היא - שהוא המציאות היחידה שקיימת, ובלעדיו אין עוד שום מציאות. רק על ידי כך הוא מקיים מצוות עשה של תורה, על-ידי שכל אדם מישראל מחויב בה, להאמין ביחודו יתברך! ובלי ללמוד זאת בעיון כפי שהדברים מבוארים בחסידות - האדם כלל לא יודע מעניין זה. אדרבה, מצד טבעו הוא מרגיש את עצמו ואת העולם שסביבו כמציאות 'יש'!

וכפי שנאמר לעיל בנוגע לדברי הרמב"ם בנושא העדר ההגבלה של הקב"ה, שעל אף שלפני פסק הדין בנושא היו "גדולים וטובים" שסברו שהתארים שנאמרו על הקב"ה כמו "יד ה'" וכיו"ב הם כפשוטו, מכל מקום לאחר הפסקה בעניין מי שסבור אחרת הרי הוא מין, כך גם בנרדן דידן: לאחר ביאורי החסידות בעניין אחדות ה', האמונה בעניין

היחוד היא רק לפי פירוש זה, ומי שאינו יודע מעניין זה - חסר לו משהו מהותי באמונה זו! זהו הפירוש האמיתי של ה' אחד.

'טעימה' והתחלה מהגילוי הנעלה שיהיה בשלימות בגאולה העתידה כאשר "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר". אז יתגלה ש"ה' אחד ושמו אחד".

הוא - אדמו"ר הזקן ואדמו"רי חב"ד ממלאי מקומו. בחב"ד נקודה זו מודגשת מאוד מאוד, והיא מוסברת ומבוארת לעומק, לרוחב ולאורך. (דרך אגב, כאשר לומדים את הדברים בתורת חב"ד, עם כל אריכות הביאור וההסברים השונים, אזי פתאום מגלים כיצד הדברים מבוארים בתמציתיות כמעט בכל ספרי גדולי החסידות. באחד השיעורים שאני מוסר משתתף ציבור חסידי מגוון. לאחרונה למדנו את המאמר ד"ה שוש תשיש שבלקוטי תורה. לאחר

אחד השיעורים, ניגש אלי אברך ואומר לי: "שמתי לב, שכל הנושא המבואר במאמר זה מופיע בקטע קטן וקצר בקדושת לוי". אך הוסיף ואמר: "אילו לא הייתי מגיע לשיעור ולומד את המאמר בלקוטי תורה - מעולם לא הייתי מבחין ומבין את תוכן הדברים בקדושת לוי". ויש לכך דוגמאות רבות מאוד, אך אין כאן המקום לכך. עניין זה הוא ה"נשמה" של תורת חב"ד, עד כדי כך, שאדמו"ר האמצעי כותב בהקדמתו לספר אמרי בינה קטע מופלא על אביו, אדמו"ר הזקן, וזו לשונו:

"היות נודע לכל באי שערי אור תורת אמת שהיה יוצא מפורש מפי קדוש עליון כבוד אדמו"ר ז"ל בכל דרשותיו מידי שבת בשבתו בכל ימי חיים חיותו, ברכים וביחידות ליחיד סגולה, הכל היה לקבוע אחדות ה' הפשוטה, שהוא בחינת עצמות אור-אין-סוף ב"ה, במוח ולב כל אחד כפי אשר יוכל שאת, בכל חד לפום שעורא דיליה, בפנים מסבירות ומאירות בנפש השומע ומקבל, ויסודות דברי קדשו המה כתובים נמצאו ברוב דבריו הכל על ענין יחוד אלקות האמיתי" (וראה ג"כ מאמרי אדמו"ר הזקן תק"ע עמ' מד).

הוא אומר: "כל ימי חיים חיותו" של אדמו"ר הזקן היו מסורים לעניין אחד - לקבוע את אחדות ה' במוח ובכל! זאת היא נקודת המהות של תורת החסידות, ומיסוד זה נובעים כל הפרטים.

אך עיקר העניין הוא - שכל הדיון האמור מתייחס ללימוד תורת הקבלה. בזה יש שיטות המטילות תנאים כלשהם על לימוד זה; אך בדורות האחרונים התגלתה תורת החסידות על-ידי מרן אור שבעת הימים רבי ישראל הבעל שם טוב זי"ע, שהיא עניין אחר מתורת הקבלה.

מורנו הבעש"ט, תלמידיו ותלמידי תלמידיו, גילו את אור פנימיות התורה בתורת החסידות; וכל החששות וההסתייגויות שנאמרו על לימוד הקבלה אינם שייכים כלפי החסידות.

גדר במצוות האמונה בה'

מה טעמו של החילוק הזה בין תורת הקבלה, שלגבי לימודה נאמרו ההגבלות, לבין תורת החסידות, שבנוגע ללימודה לא נאמרו שום הגבלות?

יש הסבורים שהחסידות באה לתת חמימות בקיום המצוות; להוסיף התלהבות באהבת ישראל, בתפילה וכיו"ב; כל זאת נכון כמובן, אבל זה הרבה מעבר לכך. חסידות נותנת ליהודי יסוד מהותי ועיקרי באמונה בקב"ה, וממילא

היא מרוממת ומשנה את כל מהותה של עבודת ה'. הסברת הדברים: היסוד העיקרי של החסידות - הוא העניין של אחדות ה' המוחלטת. הבעש"ט ביאר פירוש חדש באמונה היסודית ב"הו' אחד". אין הכוונה רק שאין עוד אלוהה מבלעדי ה' בעל שליטה כלשהי ח"ו, אלא אין עוד שום מציאות מבלעדי ה'!

כלומר, אותה אמונה יסודית שכל יהודי מאמין בה - שה' אחד, מקבלת עומק וביאור מחודשים, ומי שחסר לו בידעיה זו חסר לו ביסוד הכול.

נקודה זו נמצאת בכל ספרי תלמידי הבעש"ט ותלמידי תלמידיו, ובפרט בספר יושר דברי אמת, תולדות יעקב יוסף, מאור עיניים, אור המאיר ועוד, אבל מי שמבאר בהרחבה ובעומק עניין זה

תכלית הבריה

האמונה באחדות ה', ש"אין עוד מלבדו" כפשוטו ממש, היא תכלית הבריה כולה. כל הסיבה שהקב"ה ברא את העולם הזה היא בכדי לגלות את האחדות המוחלטת בעולם תחתון זה. לפני הבריה הרי הקב"ה היה יחיד ומיוחד בגלוי ממש – "הוא ושמך בלבד", אלא שלצורך הבריה הקב"ה צמצם והעלים עצמו ועל-ידי כך נברא עולם הזה הנראה בחיצוניות כמציאות עצמאית; ומטרתו של צמצום זה, ובריאית העולם שבקבוצתו, היא – שבני-

ישראל ילמדו תורת ה' ויקיימו מצוותיו ועל-ידי כך "ימשיכו" את מציאותו בעולם, והאמת כפי שהיא מצידו יתברך – ש"הוא לבדו הוא ואין זולתו" – תאיר בגלוי גם בבריה. דבר זה יתממש בתכלית בגאולה אליה אנו מחכים ומצפים אלפי שנים, ולמען זירוז ביאתה אנו עובדים עוד ועוד.

ונמצא, שהגאולה היא היעד והתכלית של כל עבודת ה' – לגלות את אחדותו יתברך בתוך מציאות הבריה, כפי שהייתה בגלוי לפני התהוות הבריה. לשם כך יהודים מקיימים מצוות בעולם הגשמי, לשם כך בני-ישראל ירדו לגלות, ולשם כך ישנם כל הקשים שבעבודת ה' – בכדי

להתגבר על כל הצמצומים וההפרעות (ששורשם בצמצום הראשון המעלים על האחדות המוחלטת) ולהביא את האור האלוקי לכל פינה ולכל תחום.

גם בחיבור משנה תורה לרמב"ם רואים עניין זה. החיבור מתחיל ב"יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון" – באמונה במציאות הבורא ואחדותו; והוא מסתיים בכך שלעתיד לבוא "לא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד"! אז תתגלה המציאות האמיתית של הבריה, שכל עניינה הוא רק זה שהיא נמצאת בכל רגע מחדש מכוחו של ה"מצוי ראשון". ובין ההתחלה לסיום

ישנם י"ד ספרים, שבהם נתבארו כל תרי"ג המצוות, שעל-ידם פועלים את הגילוי של ה"מצוי ראשון" בתוך הבריה ומגיעים לגילוי הנעלה שיהיה לעתיד לבוא.

עניין זה החל להתגלות בהרחבת הביאור על-ידי אדמו"ר הזקן. ביסודו את חסידות חב"ד (שהיא המשך לגילוי החסידות שהחל הבעש"ט, שהוא המשך לפירסום תורת הקבלה על-ידי האריז"ל, וכך הלאה עד לרשב"י ומשה רבינו), החל לפרסם בגלוי ממש את עניין האחדות המוחלטת של הקב"ה כרי להמשיך ולגלות זאת במציאות הבריה. ועניין זה הוא התחלה של הגילוי שיהיה לעתיד לבוא, כאשר "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר".

אם כן, לימוד החסידות, הנותן ליהודי להכיר את האמת הזו של אחדות ה' המוחלטת, מחבר את היהודי לאמת האמיתית שעתידיה להתגלות בביאת המשיח! על-ידי כך "עולים על הרכבת" שמתקדמת כל העת אל היעד של כל הבריה כולה.

ומלבד זאת שנקודה זו היא המציאות האמיתית, הרי שהיא מהווה היסוד של כל עבודת ה'. היא משפיעה על תוכן קיום המצוות, לימוד התורה, עבודת המידות, ההתעסקות עם ענייני הרשות.

ויש להאריך עוד הרבה בעניין זה, אך קצרה

היריעה למצות ולהקיף את כל העניין כראוי.

האם כל אדם יכול באמת להשיג ולקבוע במוח ובלב את עניין האחדות כמבואר בחסידות?

כאמור, הבעל-שם-טוב הקדוש הוא זה שגילה את עניין זה, אלא שבדבריו הנושא נתגלה בתמציתיות ובקצרה; אך תלמיד תלמידו, אדמו"ר הזקן בעל התניא, ביאר ושיכלל יסוד זה בהסברה רחבה, באופן שיטתי ומעמיק ובדברים המתקבלים בשכל אנושי. אני בכוונה מדגיש את הנקודה הזאת, כיוון שעל-ידי הסברה רחבה בנושא זה, עם משלים ודוגמאות מנפש האדם וממציאות הבריה, והכול

נקודה יסודית שמשפיעה על כלל הפרטים

הזכרתם קודם, שכאשר לומדים את הנקודה היסודית של החסידות – עניין אחדות ה' המוחלטת – הרי ממילא זה משפיע על כללות עבודת האדם, על תיקון מידותיו וכו'. אפילו אולי לפרט כיצד זה עובד? מה הקשר בין הנושא הכללי של אחדות ה' לתיקון מידת הכעס, גאוה וכו'?

החידוש הנ"ל של החסידות הוא שינוי כללי בתפיסה; ניגשים לכל נושא עבודת ה' באופן אחר לגמרי, וכתוצאה טבעית ממנו משתנה היחס לבעיות השונות בעבודת ה'.

ואפרש שיחתי: כאשר בני-אדם ניגשים לעבודת ה' בלי חסידות, הגישה היא שהאדם רוצה להתעלות בעבודת ה', לתקן את עצמו ולזכך את מידותיו, להשלים חובתו בעולמו. והדרך כיצד לעשות זאת מבוארת בספרים רבים – ספרי מוסר של גדולי ישראל שיש בהם עצות לבעיות השונות בעבודת ה'.

אבל השאלה היא: את מי האדם עובד – את עצמו או שהוא עובד את הקב"ה? כאשר כל תנועתו היא שהוא יתעלה, ושהוא יהיה עובד ה', הרי סוף-כל-סוף הוא מחפש את השלימות של עצמו.

אבל הדרך המהפכנית שחידשה החסידות, ומודגשת במיוחד בספרי חב"ד, היא: קודם כל להתבונן בנקודה המהותית ביותר, העמוקה ביותר, בנקודת האמת שהיא תשתית הכל. יסוד כל היסודות

בשיטתיות ובצורה מובנית, אפשר לקרב את הרעיון אל האדם, ולקלוט את עניין אחדות ה' במוח ובלב. אלא שבכדי שהדברים אכן ייקבעו במוח ובלב, יש צורך שהאדם ילמד זאת באופן יסודי. להבין את הפירוש המילולי של תיבת אחד – אחד ולא שניים, אפשר להבין מהר ובקלות; אבל בכדי להכיר באמת זו שאכן היא יתברך המציאות היחידה שקיימת – יש צורך ביגיעת המוח ובתשומת לב. צריך ללמוד ולהסביר מה ההכרח לכך, וכיצד זה מסתדר עם העובדה שישנם עולמות וברואים רבים שנבראו על-ידי הקב"ה. זה נושא הדורש הבנה והתעמקות, וגם התמדה. זה לא נכנס בפעם אחת לראש וזהו. זה דבר שהמוח האנושי מסרב לקבל כמציאות אמיתית, וכל משך חייו של האדם צריך לשנן ולהחדיר זאת אל תוך המוח והלב.

במאמר המוסגר ברצוני לציין, שבכדי להבין את הדברים נכון ובאופן שיוכל להשפיע על המוח והלב, ראוי ללמוד את הדברים מרב מומחה המכיר היטב את הנושאים הללו. אני חוויתי זאת באופן אישי. בצעירותי למדתי הרבה תניא בעצמי, ואחרי זמן מה עזר לי ה' וזכיתי להתקרב לאורו של הרבי זי"ע וללמוד תניא וחסידות מפי הגאון החסיד רבי יואל כהן שליט"א. ואז ראיתי דבר פלא: למרות שלמדתי כבר בעצמי כמה וכמה פעמים את כל התניא – מכל מקום, כאשר

למדתי עם רב מומחה ובקי בעניין, העיניים שלי ממש נפתחו. את הכול תפסתי פתאום באור שונה לחלוטין! כל התפיסה השתנתה וכל הדברים נעשו קרובים הרבה יותר למוח וללב, ולימוד החסידות השפיע באופן עמוק הרבה יותר על חיי.

אז קלטתי שבכדי להבין טוב את הנקודה של החסידות ולהפנים זאת בלב, חייבים ללמוד מפי רב. יש דברים שאינם יכולים לעבור כאמצעות הספר בלבד, אלא הם עוברים בעל-פה מרב לתלמיד על-ידי דיבור וליבון הנושאים כראוי. זה נכון כלפי כל חלקי התורה, אבל הדברים אמורים במיוחד בנוגע לפנימיות התורה, תורת החסידות, העוסקת בנושאים עדינים ב"השכלה" ובעניינים רגישים בעבודת האדם.

ועמוד כל החכמות הוא לידע שיש שם מצוי ראשון שהוא ממצא כל הנמצאים; ו"מצוי ראשון" זה הוא המציאות הקיימת היחידה ומלבדו לשום דבר אין שום קיום עצמאי. הקיום של כל הנמצאים כולם אינו אלא זה שהם נמצאים בכל רגע מאמתת הימצאו. ממילא כל תוכן קיומם הוא רק בשביל לשרת את הקב"ה; וכך גם האדם, כל תוכן קיומו, כל מהות חייו היא - "אני נבראתי לשמש את קוני!" מלבד זאת אין לאדם שום מציאות אחרת.

כאשר אדם מעמיק בעניין זה ומקרב את הדברים אל המוח והלב שלו, הרי בדרך ממילא עולה בלבו המסקנה: כיצד אפשר לחטוא כאשר מלוא כל הארץ כבודו? כיצד אפשר להתגאות כאשר אין לי שום מציאות עצמית? למה לכעוס אם כל מה שקורה הוא אך ורק ביטוי של הכוח האלוהי המהווה בכל רגע את מציאות כל הנבראים?

אמנם ישנה נפש בהמית והיא לא נעלמת כל כך מהר, אבל הכרת האמת מעוררת בושה ומקטינה את השפעתה של הנפש הבהמית.

נקודה זו מבוארת בריבוי עצום של מקומות בספרי אדמו"ר הזקן וממלאי מקומו, ולדוגמה: "בצאת הנפש מהגוף,

אזי רואים שבאמת מהותו ועצמותו כו' היה הווה ויהיה בלי שום שינוי ואין שום דבר שבאמת מהותו יכול להלבישו כלל ולהסתירו, והיה מקח טעות לגמרי מה שהיה נראה לו העולם ליש ודבר בפני עצמו. ואזי הבושה גדולה עד למאוד, על שכל מחשבותיו ומגמותיו היו בהבלי העולם ובעסקיו כאילו הוא דבר בפני עצמו ממש, והוא חוצפא והעזה גדולה כו'. ולכן בקשתנו: 'ברחמך הרבים רחם עלינו', 'ותן בליבנו בינה', היינו להבין דבר מתוך דבר... שבאמת הכל בטל בתכלית כמו קודם שנברא" (לקוטי תורה אמור לג, ג).

זאת אפוא תמצית העניין: כאשר מעמיקים את המחשבה בעיקר הגדול של אחדות ה' בעומק וברוח, בדברים הפונים לשכל ובדברים הפונים

ללב - אזי נוגעים בנקודה המהותית ביותר, המשפיעה על כל החיים ממש.

בתחילת דרכי בלימוד חסידות חב"ד, ניגש אלי רב חשוב ושאל אותי במבט תמה, האם זה נכון שאני לומד ספרי חב"ד, ועניתי שכן. שאלתי אותו: "מה הבעיה בספרי חב"ד?", הוא ענה לי תשובה שחקוקה עד היום בזיכרוני, מפני שבאותם רגעים ממש אמרתי לעצמי: "הוא קלט את הנקודה!". וכך הוא אמר: "בחב"ד לא מדברים על הפרטים, על איך להתמודד עם כעס, עם גאווה, וכך הלאה - אלא כל הזמן מדברים באותם עניינים כלליים מופשטים, על הקב"ה, על אחדות ה'".

ככל שעוברים הימים אני מפנים עוד ועוד עד כמה דבריו נכונים.

בתורת חב"ד מדברים על הנקודה המהותית ביותר - על הקב"ה ועל היותו קיים ונוכח בכל תחומי החיים. וכאשר מקיימים את הציווי הגדול ביותר: "דע את אלוקי אביך", ומחדירים אותו אל תוך המוח, אזי בדרך ממילא ניתן לקיים את חלקו השני של הפסוק "ועבדו בלב שלם". כל פרטי עבודת ה' נעשים קשורים לבעל-הבית האמיתי, לקב"ה.

לאורה של החסידות, נקודת המוצא של עבודת האדם שונה לחלוטין.

האדם אינו מחפש את שלימות עצמו, אלא הוא מכיר בכך שיש קוב"ה שהוא המציאות האמיתית של העולם, ועל האדם למלא ולהשלים את רצונו. זה כל תוכן חייו. אזי בדרך ממילא כל הפרטים "הקטנים" בחייו משתנים - הוא מגיע להכרה שאין על מה לכעוס ולא שייך להתגאות.

אפשר להמחיש זאת באמצעות משל: כאשר זוכה נכנס בטעות לבקבוק, הוא מנסה מיד לצאת ולהיחלץ ממנו. הוא עולה למעלה בניסיון לצאת, אך כיוון שהחלק העליון של הבקבוק מיצר והולך עד לפתח הצר, הזכוכית מקבל מכה ומשנה את כיוון תעופתו. הוא חוזר ויורד למטה אבל אז הוא נתקע במשקה שבבקבוק. כך הוא עולה ויורד, מקבל עוד מכה ועוד מכה ואינו מצליח לצאת מ"בית

כאשר אדם מעמיק בעניין זה ומקרב את הדברים אל המוח והלב שלו, הרי בדרך ממילא עולה בלבו המסקנה: כיצד אפשר לחטוא כאשר מלוא כל הארץ כבודו? כיצד אפשר להתגאות כאשר אין לי שום מציאות עצמית? למה לכעוס אם כל מה שקורה הוא אך ורק ביטוי של הכוח האלוהי המהווה בכל רגע את מציאות כל הנבראים?

האסורים" שהוא נתון בו. אך אילו היה רואה שיש חור שדרכו ניתן לצאת לגמרי מכל הבקבוק - הוא היה נחלץ מכל המכות שחטף בהיותו בפנים.

וכך גם בנמשל: יהודי נמצא בתוך המיצר של הנפש הבהמית והיצר הרע ומנסה להיחלץ. כל עוד הוא נמצא בתוך המציאות האישית שלו, הוא מתרומם קצת וחוטף מכה חדשה; הוא משנה כיוון אך נתקע במים. וכך שוב ושוב. אך כאשר לומדים חסידות ומכירים באמת שאין עוד מלבדו וכל מציאות ה"יש" של הנפש הבהמית אינה אלא "בקבוק" המסתיר על אמת זו - היהודי "יוצא ממצרים". הוא משתחרר מהישות העצמית ומתחבר למציאות האמיתית ש"אין עוד מלבדו". אזי בדרך ממילא כל הבעיות שהציקו לו מקבלות בעיניו משמעות אחרת לגמרי.

או משל אחר: כאשר ילד קטן מרעיש בבית ואביו רוצה לנוח, הוא אומר לו להיות בשקט. אבל כמובן, הילד מצליח להתאפק לשתי דקות בלבד ואחר כך הוא שוב ממשיך ברעש הטבעי הילדותי שלו. האם גערות תעזורנה? אלא מאי, אם אביו יביא לו משחק מעניין, הילד יתרכז במשחק וישקע בו לגמרי, ובדרך ממילא הוא כבר לא יפריע, כיוון שהוא עסוק עכשיו ב"עולם אחר" מעניין יותר... וכך הם הדברים גם אצל מבוגרים: על-ידי שמתרוממים ל"עולם אחר", לעולם בו הקב"ה נוכח יותר בגלוי, ממילא הרבה דברים שמפריעים ומציקים "בעולם הנמוך", בעולם שבו המציאות שלי, ההנאה שלי והסיפוק שלי הם הדחפים הכי חשובים, חדלים לפתע מלהשמיע קולם.

איך מתמודדים עם מידות לא טובות?

אפשר לתת דוגמה מהמבואר בתורת החסידות שעל-ידי התעמקות בנקודת האמת של אחדות ה', ממילא גם "הפרטים הקטנים" של עבודת ה' מוארים באור אחר?

בהחלט. יש לכך דוגמאות רבות מאוד, וילאו הדפים ולא נמצא אותן. אתן לך אפוא דוגמה מקורית:

בפרק כ בתניא אדמו"ר הזקן מבאר, ש"מצות ואזהרת עבודה זרה, שהם שני דברות הראשונים: אנכי ולא יהיה לך, הם כללות כל התורה כולה". ובכדי "לבאר היטב עניין זה, צריך להזכיר תחילה

בקצרה עניין ומהות אחדותו של הקב"ה". והולך ומסביר עניין זה בהרחבה בשלושת הפרקים הבאים. אחרי שמבאר את הדברים ביסודיות, אומר (בסוף פרק כב): "ולכן אמרו רז"ל שגסות הרוח שקולה כעבודה זרה ממש, כי עיקר ושושן עבודה זרה הוא מה שנחשב לדבר בפני עצמו, נפרד מקדושתו של מקום".

באה פה לידי ביטוי כל הגישה כולה: איך מטפל אדמו"ר הזקן בעניין של גסות הרוח? כנביעה מהיסוד המרכזי. הוא לא בא ואומר עד כמה חמורה גסות הרוח ועד כמה פגומה, מגונה ומקולקלת מידה זו; הוא מבאר בעמקות את עניין אחדות ה' האמיתית, וממילא מוכן שכל הרגשת ישות ופירוד היא היפך האמת האלוהית וכמו עבודה זרה ממש. ואז הוא אומר כמעט בהערת אגב: "ולכן אמרו רז"ל" - מיסוד זה ניתן להבין מדוע גסות הרוח שקולה כעבודה זרה! אם אתה מתבונן קצת ברצינות איך שהקב"ה ממלא את הכול ולאמיתו של דבר אין דבר חוץ ממנו, בדרך ממילא גסות הרוח היא דבר מושלל כמו עבודה זרה. כיצד תיתכן גסות הרוח - שעניינה הוא תחושת חשיבות עצמית - כאשר האדם הוא "כאין וכאפס ממש כמו קודם שלא נברא"?

אדמו"ר הזקן אינו לוחם עם הרע; הוא מביא אלינו את הקב"ה ובדרך ממילא השטויות נעלמות. וכפי שכותב בפרק י"ב בתניא ש"מעט אור... רוחה הרבה מן החושך שנדחה ממנו מאליו וממילא". ברגע שמפנימים את עניין אחדות ה', ממילא הכול נופל. אין קנאה, כעס וגאווה. אין צורך להילחם עם החושך, הוא בורח ונעלם.

דוגמה נוספת: בפרק מג עוסק אדמו"ר הזקן בעניין אהבת ה'. ומבאר שם סוגי התבוננות שונים המעוררים דרגות שונות באהבת ה'. אך הנקודה הכללית שרציתי להביא משם היא, שבהמשך לביאור העדר התפיסת-מקום של העולם לגבי אור-אין-סוף, כותב כך: "על ידי התבוננות זו, ממילא תתפשט מידת האהבה שבנפש מלבושה דהיינו שלא תתלבש בשום דבר הנאה ותענוג גשמי או רוחני לאהבה אותו ולא לחפון כלל שום דבר בעולם בלתי ה' לבדו מקור החיים של כל התענוגים, שכולם בטלים במציאות וכלא ממש קמיה חשיבי, ואין ערוך ודמיון כלל ביניהם חס ושלום, כמו שאין ערוך לאין ואפס המוחלט לגבי חיים נצחיים".

המרחק בין אחד ומיליון הוא עצום, אבל את המרחק בין אחד לבלי גבול אי-אפשר לתאר כלל;

הבנת הביטול - כיווץ או התרחבות?

האם העיסוק המורחב בנושא ביטול העולמות

והאדם אינו מביא למרירות או כיווץ המציאות?

זו שאלה טובה וחשובה, ואכן ברצוני לנצל במה זו להבהיר נקודה כללית השייכת לחידוש הגדול של תורת חב"ד: יש רבים שלומדים חסידות חב"ד וקולטים את המסר הגדול בנושא הביטול המוחלט

של העולמות אל הקב"ה, אך הם טוענים שהעיסוק המורחב בנושא זה - ביטול, ועוד פעם ביטול, ועוד פעם ביטול, גורם לתחושה של התכווצות, דיכאון; זה כביכול סותר למציאות הטבעית של האדם.

חשוב אם כן להדגיש: הדרישה בתורת חב"ד לביטול אינה באה לשלול את מציאות האדם, לומר לו "אתה לא שווה כלום" וזהו; אדרבה, המטרה היא הפוכה בדיוק: אתה לא נברא פעוט חסר חשיבות עצמית אמיתית, אלא כל מציאותך היא ביטוי כוחו של הקב"ה. מצד זה יש לך תפקיד חשוב ומיוחד. בעבודתך כראוי, בהפנמת הרעיון של אחדות ה' - כל תוכן חייך מיועד לשקף את כוחו של הבורא! אתה ממלא את התפקיד ואת המטרה שהקב"ה הבלתי-מוגבל הטיל עליך, והוא מצפה שתעשה זאת בתכלית השלמות.

כאשר תלמיד יושב לפני רבו ומתבטל אליו - הוא שולל ומכווץ את מציאותו? הוא נהיה בדיכאון? הוא מבטל את הישות העצמית שלו ומתבטל כלפי מציאות הרב, ובכך הוא נעשה 'כלי' ראוי לקבל עניין עמוק יותר. שכל עמוק הרבה יותר ממה שביכולתו

להשיג בכוחות עצמו!

וכך גם בנוגע לענייננו: כאשר יהודי לומד את עניין אחדות ה' כראוי ובהמשך לכך עובר את ה' לפי דרך זו - הוא הופך מגבול לבלי-גבול. הוא נעשה צינור שדרכו מתגלה ה"אין עוד מלבדו" (וראה אריכות בעניין זה במכתבו של אדמו"ר מוהריי"צ באגרות קודש שלו ח"ד עמ' תקבד ואילך).

דרך זו גם פותרת את הבעיה משורשה. לא מטפלים בגוף הבעיה, אלא עוקרים אותה מהשורש. לדוגמה, לא מסבירים עד כמה הכעס הוא חמור, אלא מסבירים שאין סיבה לכעס.

אפשר להמחיש זאת באמצעות דוגמה. נתאר לעצמנו אדם שמישהו הכשיל אותו בדרכו ונתן לו מכה. הוא מתפרץ ומתחיל לצעוק. מנסים להרגיע אותו ואומרים שזה מגונה לכעוס ועליו להעביר על מידותיו, אך גם אם זה יעזור מעט, זה לא ירגיע את

עצם הכעס שבלבו; אולם אם בשעת הכעס מישהו יאמר לו, שהאדם שנתקע בו, הכשילו ונתן לו מכה היה "סגי נהור" שטעה בדרכו - ברגע אחד יפוג כל הכעס. אין כלל על מי ועל מה לכעוס.

כאשר יהודי קולט את האמת שהכול מגיע מהחיות האלוניות ומכוון בהשגחה פרטית - אין שום סיבה לכעס.

התעמלות. והשינוי הכללי לאורח חיים בריא וטבעי, מאזן את הסוכר, את לחץ הדם ועוד בעיות רבות בגוף. הסיבה לכך היא, מפני שהרפואה הרגילה מטפלת במחלות, ומחלות יש הרבה ר"ל; אבל הרפואה הטבעונית מטפלת באדם. לפי שיטתם, לגוף האדם יש כוח להתגבר על כל הקשיים, ולכן יש לחזק אותו ועל-ידי כך הוא יוכל להתגבר על כל המחלות.

עצם הגישה של שיטה זו הוא נכון. היסוד לכך מצוי כבר בדברי הרמב"ם בהלכות דעות, שמבאר את הדרך להיות הגוף בריא על-פי דרכי הטבע, ובסיום העניין הרמב"ם כותב שהמנהיג עצמו בדרך זו "אני ערב לו שלא יחלה כל ימיו".

וכך גם ברוחניות: ניתן להסתכל על כל בעיה בפני עצמה ולחפש לה עצה כיצד לתקנה; אך יש דרך אחרת: לטפל ביהודי. ברגע שיהודי מבין וקולט את האמת ש"אין עוד" כל הבעיות נעלמות. לפי ביאורו של אדמו"ר הזקן, כל הבעיות הרוחניות של יהודי נעוצות בנקודה אחת - בנפש הבהמית שהיא מצד הקליפה והסטרא אחרא. נפש זו מכסה על האמת ש"אין עוד מלבדו", ולכן האדם מרגיש את עצמו למציאות "יש".

ומכאן באות כל הבעיות - תאוה, גאוה, כעס וכו' וכו'. ובלשון אדמו"ר הזקן בפרק

א': "וממנה (מעצם מהותה של הנפש הבהמית, שהיא "מצד הקליפה וסטרא אחרא") באות כל המדות רעות"

לכן, אם יהודי ילמד חסידות ויקרב את הקב"ה לחיים שלו - ממילא אין צורך בתרופות רבות.

כאשר הוא מחבר את עצמו לאמת של אחדות ה', הוא מטפל בשורש הבעיה - בישות העצמית, ומתחיל לחיות כמו אדם בריא. אזי בדרך ממילא המחלות נעלמות.

זה בלתי מוגבל. והמרחק בין אין ואפס לבלי גבול גדול הרבה יותר.

וכאשר יהודי מבין שכל הנבראים הם בעצם אין ואפס מצד עצמם, אזי הוא יתפוס שאין כל ערך בין כל דבר הנאה של ענייני העולם, שהם בעצם "אין ואפס המוחלט" למציאות אמיתי ונצחי. ואזי "ממילא תתפשט מידת האהבה שבנפש מלבושיה" ותחפוץ רק "בה' לבדו מקור החיים". אם הוא יחשוב על זה בעומק, בדרך ממילא כל כולו יתרומם לעולם נעלה יותר, וישתחרר מהאחיזה של הנפש הבהמית בענייני העולם, כל אחד לפי ערכו.

אדמו"ר הזקן כותב ב"הקדמת המלקט" של התניא, שבספר זה הוא כותב את "כל התשובות על כל השאלות" בענייני עבודת ה'. לכאורה, אחרי כאלו מילים היה ניתן לחשוב שכאשר פותחים את התניא נמצא פירוט של בעיות רבות ופתרונן. כמין לקוטי עצות. אך בפועל לא כך רואים בתניא. כמעט ואין מפורשות בו עצות לבעיות פרטיות. אם כן היכן הן התשובות לכל השאלות?

אלא שאדמו"ר הזקן מסביר נקודה יסודית אחת - ש"אין עוד מלבדו", וכאשר עניין זה חודר לחיים, יש מענה לכל הבעיות!

אפשר להביא לכך דוגמה מרפואת הגוף:

ברפואה יש רפואה רגילה ויש רפואה טבעונית. ברפואה הרגילה יש רופא ראש, רופא אף אוזן גרון, יש אורטופד, רופא לב וכו' וכו'. עשרות סוגי רופאים ומאות ואלפי תרופות שונות; לכל תחום רופא מיוחד ותרופה מיוחדת.

לעומת זאת ברפואה הטבעונית, אין כל כך הבדלים בין התחומים השונים בגוף. השיטה של הרופא הטבעוני עוזרת לבעיות רבות בגוף. הקו הכללי הוא אחד - להפסיק להיות במתח, בכעס, להפסיק לעשן, לאכול אוכל בריא וטבעי, לעשות

(והנה דוגמה מדוע ראוי ללמוד חסידות עם רב. כאשר לומדים לבר, אפשר לקלוט את המסרים בצורה לא נכונה מבלי לשים לב). יש עוד הרבה מה להאריך בנושא זה, אך כאמור קצרה היריעה.

האם באמת כל אדם יכול להגיע לדרגה שהאמת של חסידות תהיה מרכז חייו, עד שכל הבעיות והתמודדויות שלו ברוחניות יפתרו על-ידי דרך זו?

זה נכון שהפנמת דבר זה באמת, לחלוטין, זה לא דבר פשוט. מדובר בדרגה נעלית ביותר. אבל זאת היא האמת! ועל-ידי יגיעה והתמסרות בהתבוננות באמת היסודית הזאת, אזי כל אחד לפי מדרגתו ויכולתו מתקרב לתודעה הזאת, וכשמתקרבים לתודעה שכזאת – משתנים. במידה כזו או אחרת, אבל משתנים. כאשר לומדים את הדברים, חושבים עליהם, עוד פעם ועוד פעם,

הדברים חודרים באופן כזה או אחר אל האישיות. זה אולי יקח הרבה זמן, אבל אנו על הרכבת הנכונה. אנחנו נוסעים בכיוון הנכון. זו האמת. זו המציאות. על-ידי כך אנו מתקרבים יותר ויותר לימים שבהם כל עסק העולם יהיה אך ורק "לדעת את ה' בלבד".

אך יחד עם זאת, כיוון שדרך זו היא "ארוכה וקצרה" ובכדי שאכן יסוד זה יחדור פנימה ללב האדם יש צורך בהתבוננות והעמקה, אם האדם רואה שאין זה פועל עליו באופן מידי לתיקון הנפש הבהמית ויצרו הרע, הרי על זה יש ספרי מוסר של גדולי ישראל הנותנים עצות מעשיות לריסון המידות המגוננות ולהתגברות על היצר.

ויש לציין, שאדמו"ר האמצעי בהקדמתו לשולחן ערוך של אביו, אדמו"ר הזקן, כותב, שיהיו "שיעורין הקצובין" ללימוד "ספרי מוסר המיוסדים על-פי חכמת האמת". ועל-דרך זה כתב אדמו"ר הרשב"ב בסוף קונטרס התפילה, קונטרס שניתן על-ידו לתלמידי ישיבת תומכי תמימים, והוא מהווה כעין תקנון לתלמידי הישיבה: "לקבוע שעה

מיוחדת בכל יום (והזמן המסוגל יותר הוא בלילה אחר תפלת ערבית) ללמוד ספרי מוסר שנבנו על המדרשים והאגדות ומאמרי הזהר לעורר את הלב לאהבת ה' ולתורתו ועבודתו יתברך".

כוונתם כמובן, בנוסף לקביעת עיתים חשובים בלימוד החסידות (שהרי כל האריכות בקונטרס התפילה, לפני הסיום הנ"ל, עוסקת בחשיבות שבלימוד החסידות וההתבוננות בחסידות, וגם אדמו"ר האמצעי בהקדמתו מעורר בהמשך העניין שם על קביעות בכתבי הקודש),

שהיא זו שמפרשת את אמיתית האמונה הנכונה ביחודו יתברך, היא זו שקובעת בלב את האמת של הקב"ה והיא המביאה לפתרון הנכון והיסודי של כל הבעיות בעבודת ה' משורשן.

אפשר לדמות זאת לדוגמה הנ"ל מרפואת הגוף: אדם שסובל מבעיה רפואית חמורה, הדרך הרצויה והטובה ביותר לטפל היא באמצעות הרפואה הטבעונית שאז הבעיה נעלמת משורשה;

אולם דרך זו לעיתים לוקחת זמן: אדם שסובל מסוכר גבוה, אינו יכול לסמוך על ההתעמלות שיתחיל לעשות ועל האוכל הבריא שמתחיל לאכול; זה טוב וחשוב וזה מוכרח, כי זו הדרך שתביא לפתרון הטוב ביותר, מן היסוד, אבל בתחילה עליו לקחת תרופה להורדת הסוכר, עד שהפתרון היסודי יתחיל לפעול פעולתו. האוכל הבריא וההתעמלות מועילים בטווח הארוך, לאחר משך זמן שנוהגים כראוי; אך כדי שיוכל לתפקד מיד עכשיו – עליו לקחת תרופה מיוחדת להורדת הסוכר כעזרה ראשונה. והנמשל מובן.

אלא שכעת מתבקשת שאלה אחרת. אם מדובר בנקודה יסודית וחשובה כל-כך עבור כל יהודי, מדוע החסידות התגלתה דווקא בדורות האחרונים?

ראשית, צריך לדעת ש"לכל זמן ועת לכל חפץ". לכל עניין יש את הזמן המתאים עבורו. במתן-תורה הקב"ה נתן את כל התורה כולה, ואף על פי כן רק כמה אלפי שנים אחר כך בא ה'חפץ-חיים' ומנה

עשרות לאווין בדיבור לשון-הרע! כך הוא על-פי ההשגחה העליונה, שלכל עניין יש את הזמן שלו. וכך גם בנוגע לגילוי החסידות על-ידי הבעש"ט, וביאור עניין האחדות על-ידי אדמו"ר הזקן.

יתירה מזו: אחד מגדולי תלמידי הבעש"ט זי"ע, בעל ה"תולדות יעקב יוסף", מביא בספרו את איגרתו המפורסמת של הבעש"ט המתארת "עליית נשמה" שבה פגש הבעש"ט את המשיח ושאל אותו "אימתי קאתי מר", וענה לו: "לכשיפוצו מעיינותיך חוצה". מכאן יש ללמוד שיש קשר מיוחד בין תורת החסידות להתגלות המשיח, ולכן כאשר מתקרבים לגאולה התחיל הגילוי של תורת החסידות.

הרבי זי"ע מסביר את העניין ברבות משיחותיו, ותמצית הדברים היא, שהחסידות מהווה 'טעימה' מ'מטעמי' הגאולה. הרי מהי מהותה של הגאולה? זאת כבר הגדיר הפסוק: "ונגלה כבוד ה' וראו כל

בשר יחדיו כי פי ה' דיבר". בימות המשיח תתגלה המציאות האמיתית של העולם. האמת הגדולה שאין עוד מלבדו, תראה לעין כול.

ועניין זה החל להתנוצץ עם גילוי החסידות. כשם שבערב שבת טועמים ממאכלי השבת, כך גם לפני גילוי האלוהי המיוחד שיהיה לעתיד לבוא טועמים מגילוי נעלה זה. זו הסיבה שתורת החסידות התגלתה בדורות שלפני ביאת המשיח – לאפשר לנו 'לטעום' מהגילוי האלוהי שיהיה בתקופת הגאולה. אבל אחרי הכל זוהי רק הכנה לגאולה, רק 'טעימה' קטנה ממה שיקרה בגאולה. אנו מצפים, מבקשים ומאמינים שתבוא כבר הגאולה האמיתית והשלמה בקרוב בימינו ממש, ועושים למען זירוז ביאתה, שאז הדברים לא רק יובנו בשכל האדם, אלא ייראו ממש לעין הגשמית.

רשב"י ובעל התניא

החסיד ר' ישראל יצחק היה מחסידי רבי מנחם מענדל מהורדוק זצ"ל, ונתקשר אחר-כך לאדמו"ר הזקן בעל התניא.

בעת שבתו של אדמו"ר הזקן במאסר, החסידים היו שרויים בצער רב, ישבו בתענית, והרבו בתפילה לה' למען שחרורו.

ביום י"ט כסליו, היום שהחסידים ציינו כיום ההילולא של המגיד ממעזריטש, סיפר רבי ישראל יצחק לחבריו החסידים, שבלילה בא אליו רבי מנחם מענדל מהורדוק וגילה לו, שבלילה זה, ליל י"ט בכסליו, היה בהיכלו של הרב המגיד. הבעש"ט ישב מימינו, האריז"ל משמאלו והרב המגיד דרש. אחר הדרוש אמר הרב המגיד בכביה: "תלמידי המגיד מליאזנא תפוס במאסר, צריך לעשות לו טובה".

פתאום בא הרשב"י והושיבו בית-דין ופסקו כי רבנו חופשי.

(מתוך ספר השיחות תרצ"ו)

מתן תורה של פנימיות התורה

בכל שנה ושנה, ביום ל"ג בעומר, חוזר וניעור הגילוי שהיה בל"ג בעומר בפעם הראשונה – גילוי פנימיות התורה (תורתו של רשב"י). וכמובן גם מהמבואר בכמה מקומות דבל"ג בעומר הוא מתן תורה דפנימיות התורה, בדוגמת חג השבועות שהוא זמן מתן תורה בכלל. דמזה מובן, דכמו שמתן תורה בחג השבועות הוא בכל שנה ושנה, כמו כן מתן תורה דפנימיות התורה הוא בכל שנה ושנה (סה"מ מלוט, ח"ג, עמ' רצא)

מעין לעתיד לבוא

מסופר בכתבי האריז"ל (פרי עץ חיים שער ספירת העומר פ"ז) על אחד מתלמידי האריז"ל, רבי אברהם הלוי, שהיה נוהג לומר בכל יום תפלת נחם, כיוון שהתאבל מאוד על חורבן בית המקדש והשתוקק לבנין הבית. גם בל"ג בעומר בעת היותו במירון נהג כך ואמר בתפילתו את "נחם". אלא שהקפיד עליו רשב"י, והרבר הזיק לו. ההסבר בזה הוא: נאמר בשם אדמו"ר הזקן, שרשב"י הוא מאותן נשמות שלגביהן לא קיים כל ענין החורבן. עניין זה קשור לכך שעבודת רשב"י הייתה להמשיך פנימיות התורה בגלוי בעולם. היו אמנם כמה תנאים שעסקו בפנימיות התורה, אלא שהחידוש דרשב"י היה שהמשיך זאת בגילוי בעולם. ומכיון שהמשיך פנימיות התורה, אילנא דחיי, בגילוי בעולם – שזהו אופן ההנהגה של הגאולה העתידה, ממילא לא שייך לגביו כל ענין הגלות. לכן, כאשר הגיע ל"ג בעומר והתקבצו כל ענייני עבודת רשב"י עם האור העולה על כולנה, הנה ביום כזה לא היה צריך רבי אברהם הלוי להרגיש את ענין החורבן: בהיותו תלמיד האריז"ל, הוא ידע בודאי שענין ההסתלקות הוא גמר העבודה, וידע גם את ענין מעלת רשב"י, ולפיכך לא היה צריך לחוש את החורבן.

(לקוטי שיחות ח"א עמ' 287)

יום של ישועות

ובעמדינו ביום שמחתו גדולה של רשב"י, אשר בטר רישא גופא אזיל, ובלשון הידוע "מצווה לשמוח שמחת רשב"י", וכיון שציווי זה הוא בתורת אמת ובחלק פנימיות התורה – בודאי אשר גם השמחה היא פנימית וגם אמיתית, היינו שהקב"ה מעמיד את כל אחד ואחד במצב המשמח את הנפש ואת הגוף גם יחד, וגם מצד מצב העולם, שלכאורה זקוק הוא ומוכרח לתשועה והצלה – פועל ישועות בקרב הארץ, והרי בעל ההילולא מלומד בניסים הוא, ומקשר עצמו עם כל העולם כולו לפוטרו מן הדין וכו', וידוע הרמז על זה במאמר חז"ל הידוע: כדאי הוא רבי שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק – דוחק וחושך הגלות, ובפרט בשנים הכי אחרונות דעקבתא דמשיחא.

(אגרות קודש הרבי, ל"ג בעומר תשמ"א)

היום המוכשר להתחזק בלימוד פנימיות התורה

איתא בזהר (ח"ג רפח, א) אשר ביום ההילולא שלו, הוא יום ל"ג בעומר, פתח ר' שמעון ואמר אני לדודי ועלי תשוקתו כל יומין דאתקטרנא בהאי עלמא בחד קטירא אתקטרנא בי' בקוב"ה ובגין כך השתא ועלי תשוקתו. וידוע הפי' בלשון המורגל בזהר פתח – דהיינו שפתח את צינור ההשפעה בענין זה, ואז גם אחר ביכולתו להגיע לזה. וכמו בדרא דרשב"י אפילו ינוקי גילו סתרי תורה מפני שרשב"י ע"ה פתח את צינור ההשפעה דפנימיות התורה. ואף כי מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לכו לגשת למדרגת רשב"י, אבל "חשף הוי" את זרוע קדשו ויאר לנו ע"י מורנו הבעש"ט ותלמידיו הק' כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע עד, ועד בכלל, כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע הכ"מ, את תורת החסידות... הפותחת שערי היכלי חכמה ובינה... ומורה דרך אשר כל אחד ואחד לפום שיעורא דיליה יכול לגשת אל הקודש לעבוד את הוי' במוחו ולכו. וביום ההילולא דרשב"י, ל"ג בעומר, שבכל שנה, שאז נתעורר ענין הפתיחה יום זה הוא ביחוד יום המוכשר להתחזק ולהוסיף אומץ בלימוד פנימיות התורה ובעבודה פנימית, אשר, כמו שכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, צנורות אלו נפתחו ע"י בעל ההילולא עד ביאת הגואל צדק במהרה בימינו אמן.

(אגרות קודש הרבי, פסח שני, השי"ת)

ייחלו וציפו לל"ג בעומר

אצל כ"ק אדמו"ר האמצעי (רבי דובער) היה ל"ג בעומר מימים טובים המצויינים. היו יוצאים לשדה, אם כי לא היה נוטל ידיו אך היה לוגם 'משקה' – שהיה אסור עליו מטעמי בריאות. היו רואים אז הרבה מופתים. רוב המופתים היו בנוגע לילדים, ובמשך השנה כולה ייחלו וציפו לל"ג בעומר.

(היום יום, ח"י אייר – ל"ג בעומר)

ל"ג בעומר

על השאלה מדוע קוראים לל"ג בעומר בשם זה אף החסידים הנוהגים לספור לעומר בל', השיב הרבי: בספרי פולין מובא ש"ל"ג בעומר" בגימטריא משה – להעיר דרשב"י "היה ניצוץ משה" ו"נתעלה לאותו אור שקיבל משה כשעלה לקבל לוחות שניות".

טעמי הל"ג

ל"ג בעומר עניינו וטעמיו מפורשים בפוסקים על דרך הנגלה (שבו פסקו תלמידי ר"ע למות – טור ושלחן ערוך אורח חיים סימן תצג ובשו"ע אדמו"ר הזקן שם) וכן על דרך הסוד (יום הסתלקות הרשב"י וציווה לשמוח בו – פרי עץ חיים שער כב, פ"ז ועוד). על דרך החסידות (ספירת הוד שבהוד, סיום בירור עיקרי המידות – דרושי ל"ג בעומר בסידור אדמו"ר הזקן). ועוד.

(האותיות המורגשות הם של המערכת. וראה באריכות בעניין 'הוד שבהוד' במאמרו של הרב זוין בגליון זה.)

...

ראה שדי חמד אסיפת דינים מערכת ארץ ישראל סק"ו וש"נ. ולהעיר אשר בשו"ת חתם סופר חלק יורה דעה סימן רלג מוסיף טעם ע"פ מדרש (המחולק עם ש"ס פר"ע (וראה ג"כ פירוש רש"י בשלח טז, א)) שביום ח"י אייר התחיל המן לירד. ולכאורה עפ"י הו"ל לחוג יום זה מני אז. ולדברי החתם סופר עצמו הותחל בזה רק בימי רע"ק (שו"ת חלק אורח חיים סוף סימן קסג). על הסתירה במסקנת ב' התשובות – כבר העיר בשדי חמד (שם), אבל גדולה מזה מצינו במנהגי שבת הגדול (טור ושלחן ערוך אורח חיים סימן תל) שטעמם מאורעות שקודם יציאת מצרים ולא מצינו בש"ס ומדרשים שיזכירו.

ועוד שפשטות הטעם שקבעום בשבת ולא ב' ניסן מפני מיתת מרים – משמע שבינתיים על כל פנים לא נהגו בהם.

ולחומר הדבר י"ל שטעמים הנ"ל (לבדם) אין מספיקים "להבדיל" היום ולציין במיוחד וכו', אבל כשבא (עוד) מאורע חשוב (יותר) נתעורר ונזכר גם זה שקודמו. (ולהעיר ממגלגלין זכות ליום זכאי (תענית כט, א)). ומעין זה מצינו בהלכה ומדאורייתא בגלגול שבועה (קדושין כו, ב). ואכ"מ.

(אגרות קודש הרבי, ערב ל"ג בעומר תשל"ד)

לרגל המהדורה החדשה
מאירת העיניים
שזה עתה רואה אור

ביאורי הזוהר

בנוסף למאמרי החסידות שאמר אדמו"ר הזקן בפני הציבור, היה אומר באופן פרטי לבניו דרושי חסידות מעמיקים, וברובם היו אלו עיונים בספר הזוהר • דרושים אלו נערכו, כל אחד לפי סגנונו, על ידי אדמו"ר האמצעי ואדמו"ר הצמח צדק, שהוסיפו בתוכם גם ביאורים והערות משלהם בעת העלאת הדברים על הכתב • סקירה

הרב דוד אולידורט

מעיקרם, רוב דרושי החסידות מבארים ענינים ומושגים רבים בעבודת האדם ובידיעת הבורא, בבחינת "דע את אלקי אביך", אבל אין עיקרם לתת ביאור בתורת הקבלה והסכרת לשונות חז"ל בפנימיות התורה.

אמנם, כאשר מעיינים בתולדות חסידות חב"ד רואים תופעה מעניינת: דרושי החסידות הייחודיים והמופלאים שאמר אדמו"ר הזקן ביחידות לבניו בשבתות היו דוקא ביאורים בספר

הזוהר, כפי שציין אדמו"ר הרי"צ (לקוטי דיבורים ח"ב עמ' 364), ש"בשנים האחרונות שדר אדמו"ר הזקן בעיירה ליאזנא התחיל לומר חסידות לפני בניו ביחידות, נוסף על דברי התורה שאמר ברבים. היה זה בליל שבת קודש, והיו אלה ביאורים על הזוהר."

לאחר הסתלקותו של אדמו"ר הזקן, הדפיסו בניו את השולחן ערוך שלו וכן מהדורה מחודשת של ספר התניא בתוספת אגרת הקודש וקונטרס אחרון. בתקופה זו התחיל

צילום כתב יד קודש של כ"ק
אדמו"ר האמצעי (ביאורי הזוהר
פרשת ויחי)

אדמו"ר האמצעי להדפיס ספרים רבים מרשימות מאמרי אביו, אדמו"ר הזקן. ספרי תורה אור וליקוטי תורה המפורסמים יצאו לאור רק כעבור עשרים שנה אז ערך אדמו"ר הצמח צדק את הספר היסודי "תורה אור", הכרך הראשון של מבחר ממאמרי אדמו"ר הזקן לפרשיות התורה, וכעשור לאחר מכן את הכרך השני - "לקוטי תורה" - ספרים שהפכו לאבן יסוד בתורת החסידות.

צילום
שער הספר
דפוס ראשון
קאפוסט
תקע"ו

"אם יהיה עם לבבם נאמן" לעיסוק בהם באמונה

הספר הראשון שאדמו"ר האמצעי בחר להדפיס בשנת תקע"ו היה אחד מספרי החסידות היסודיים של אדמו"ר הזקן - סידור עם דא"ח. הסיבה לבחירה להדפיס תחילה ספר זה ברורה מעצמה - שהרי בעיקרה החסידות באה להורות דרך בתפילה. אכן, בהקדמה ל"סידור עם דא"ח", פנה אדמו"ר האמצעי אל החסידים בלשון הזו: "אם יהיה עם לבבם נאמן לעסוק בהם באמונה ולהגות בהם ללכת בזה בכל דרכי ה' להטות לבבם לה' ויהיו נא דברי קודש הללו המיוסדים על אדני פז מעוז מתיקות התורה קרובים אליהם בנפשם ולבבם למען ידעו לרדוף לדעת את ה' בכל ימיהם ולזרעם אחריהם... ודאי לא אמנע טוב כיד ה' הטובה עלינו להביא בדפוס כל הכתבים שנאמרו בפירוש מאמרי הזוהר וכו'".

מלבד הדברים הגלויים שאומר פה אדמו"ר האמצעי - התנאי שהציב בפני החסידים להדפסת הספר הבא בסדרת ספרי אדמו"ר הזקן, הספר על ביאורי הזוהר - אנו לומדים על חשיבותו של ספר זה בעיניו, עד שבחר להדפיסו מיד אחרי הספר שעסק בביאור התפילה.

כפי הנראה עמדו חסידי אדמו"ר האמצעי בתנאי זה, שכן כבר באותה שנה הדפיס אדמו"ר האמצעי את הספר "ביאורי הזוהר" שאנו דנים בו כעת. בשער הספר, שהודפס על ידי המדפיס הנודע ר' ישראל יפה, נאמר:

"מכבוד קדושת אדמו"ר הרב הגדול... מוהר"ר דוב בער... מה ששמע מאביו כבוד אדמו"ר... מרנא ורבנא שניאור זלמן, אשר דרש בכל ליל שבת לפני בניו שיחיו, ושם פניו על כאדמו"ר שי' [=הוא אדמו"ר האמצעי] שהוא יכתוב כל הדברים ששמע מפיו הק' כי ידע בנפשו שלא יטה מכוונתו הטובה

קולע אל השערה ולא יחטא, ורובם ככולם מ"ק [=מאמרי קודש] הנ"ל היו לפני כ"ק אדמו"ר נ"ע [=אדמו"ר הזקן] ומאד ישרו בעיניו... וכל מגמתו וחפצו וחשקו של אדמו"ר נ"ע הי' להאיר עינים בהבנת לשון הזוהר וכמבואר באגרת השלוחה מעבר לדרך".

מעלת הלימוד בספר הזוהר

"אגרת שלוחה" זו הלוא היא הקדמת אדמו"ר האמצעי לביאורי הזוהר, ובה כותב דברים נפלאים בענין מעלת לימוד הזוהר ואופן לימודו על ידי אביו אדמו"ר הזקן, והרי כמה קטעים מדבריו:

"כבר יעדתי בהקדמה לסידור הנדפס [=והדברים צוטטו לעיל] נידון הדפסת ביאורי מאמרי הזוהר, אחרי רואי את העם הנכספים לחזות בנועם אמרות ה' טהורות, חיים הם למוצאיהם, וטועמיהם מעין החיים יחיו בחיי עולם, עתה אמרתי ללקט באמרים מהני מילי מעליותא, הביאורים הטובים והנבחרים שנמצאו בידי העתקות מכתב יד, ומעט מגוף כתב יד [=לכאורה הכוונה לגוף כתב יד של עצמו שכתב בצעירותו], וצויתי להגיהם בכי טוב ונתתי רשות להדפיסם ולחלקם ביעקב, לרוות צמאון המשתוקקים לקבוע בנפשם אור עולם מאור תורת אמת, מארי דאורייתא בנסתר ובנגלה מופת דורנו רוח אפינו בצילו נחיה חיי עולם כבוד אאמו"ר הגאון האלקי המנוח ז"ל נ"ע, אשר שמענו מפי רוח קדשו ז"ל בכל ליל שבת ושבת פירושים וביאורים מאמרי הזוהר בכל סדרא דף אחד, זה כמה שנים.

"ואשר נראה בעליל לכל עיני ישראל אשר רוח הקודש הופיע עליו בהגלות נגלות אורו בסתרי סודות ורזין דאורייתא, ובפרט בביאורו בפירוש המאמרים מכוונים לאמיתתן ממש.

"וכאשר שמעתי מפי קדשו ז"ל לא פעם ושנים, שכל ימיו עשה קבע ללימוד הזוהר הקדוש בשבת דוקא (והיינו בליל שבת כמו שראינו) בעיון גדול.

"וכה אמר [=אדמו"ר הזקן], דמה שכתב ברעיא מהימנא בזוהר (פרשת נשא) ד'בהאי חבורא דספר הזוהר ביה יפקון מן גלותא' [=שבחיבור זה של ספר הזוהר בזאת יצאו מן הגלות] כו', היינו בלימוד בעיון גדול דוקא. ואמר על עצמו, שאין רגילותו ללימוד בכל שבת רק דף א' או ב' - אבל בעיון והעמקה גדולים וביגיעה רבה בדקדוק הלשון בכל מילה שיהיה מכוון על פי אמיתית חכמת הקבלה".

וממשיך שם בהענקת דברי אביו: "ובזה היה מדריגת האריז"ל שזכה לגילוי אליהו ורוח הקודש, מפני שיגע הרבה בלשון המאמרי זוה"ק כמבואר בשבחי האר"י במה ששאל הרב חיים ויטאל להאר"י למה לא זכה הוא לזה כו'. ולא כמו שקורין העולם בזוהר הקדוש כמו

בספר החתום בלי ידיעה בפירוש המלות כלל, גם לא על דרך הקבלה הפשוטה - שאין יוצאין בזה עיקר לימוד זוה"ק ובפרט בשבת, שאז זמן לימוד הקבלה... מפני שבשבת עליות העולמות כו', עד כאן תוכן דבריו הק' ז"ל".

ואחרי שמבאר אדמו"ר האמצעי כדרכו בקודש באריכות את ענין מעלת לימוד הזוהר וכיצד דוקא על ידו יהיה גילוי פנימיות התורה דלעתיד לבוא, חוזר לגופו של ענין ומסיים:

"והנה באמת לא לדרשה קאטינא להתגדל לעשות עטרה... - רק לא באתי כי אם להגדיל מעלת אור יקר הערך בעסק פנימיות התורה... ולזאת באתי בארוכה וקצרה בדברי אמת האלה שיהיה עם לבבם נאמן להגות בהם בכל עת מצוא, ובפרט בשבת, שאז זמן גילוי התענוג האלקי בנשמות... ויתאספו נא אגודות חברים מקשיבים איש את רעהו יחזק ולא להשפיל את עצמם בשפלות של שקר כו'...

"וכאשר ראה אראה הליכות דרכם בקודש באור תורה זו בנפשם ולבבם בעבודה שבלב ומוח, ודאי לא אמנע הטוב האמיתי כאשר עם לבבי נאמן לעולם, להביא בדפוס עוד שנים ושלשה חלקים כאלה בביאור מאמרי הזוהר שאלקט מכל הכתבים שנאמרו זה כמה שנים וכידוע,

**"ולזאת באתי בארוכה
וקצרה בדברי אמת האלה
שיהיה עם לבבם נאמן
להגות בהם בכל עת
מצוא, ובפרט בשבת, שאז
זמן גילוי התענוג האלקי
בנשמות"**

"ומלבד מאשר תהילה לא-ל עוד ידי נטויה להביא בדפוס כתבי תורות וביאוריהם אשר דרש דרש לרבים מדי שבת בשבת... שיחזיק כמה חלקים, אך שלא להכביד על אנ"ש זה יצא ראשונה לדעת את אשר בלבבם כו'".

אדמו"ר האמצעי אפוא כותב שהיה בדעתו להוציא לאור עוד כמה כרכים של ביאורי הזוהר (בתנאי שהחסידים יעסקו בכרך הראשון כדבעי). אמנם למעשה לא הדפיס רבינו עוד מדרושי ביאורי הזוהר בספר בפני עצמו, אך הדפיס הרבה ספרים בעניני חסידות, כגון הספרים עטרת ראש, שערי אורה, שערי תשובה ועוד. בשנת תרכ"א נדפס הספר שוב בתוספת כמה דרושים חדשים על הזוהר, ובשנת תשט"ז הדפיס הרבי זי"ע מהדורה שלישית של הספר, עם כמה הוספות:

הספר, עם כמה הוספות: (א) ביאורי הזוהר לפרשת ואתחנן שכבר נדפסו בסידור עם דא"ח שער הקריאת שמע, (ב) קיצורים על כמה מהפרקים מאת חותנו אדמו"ר הרי"צ נ"ע, (ג) הערות וצינונים של רבינו זי"ע בעצמו, ועוד כמה הוספות.

זה זמן רב שהספר אול ולא ניתן היה להשיגו, אבל ת"ל לפני כחודש ימים יצאה לאור מהדורה חדשה בעיצוב חדש ומאיר עיניים של הספר, עם הערות וצינוני מראי מקום בשולי הגליון, יין משובח בקנקן נאה.

חשיבותו של הספר בעולמה של תורת הב"ד

כבר צוין לעיל שיש בביאורי הזוהר ענין מיוחד שלא מצינו בשאר דרושי החסידות. בעוד שברוב דרושי החסידות הרי ה"דיבור המתחיל" של הדרוש אינו אלא כמין פתיחת שער להכנס לעובי הקורה של בירור סוגיא מסוימת בפנימיות התורה; עד שלפעמים מכונה ה"דיבור המתחיל" בפי החסידים על דרך הצחות בשם "דרכון" בלבד, כאמרים: שלא זהו עיקר ויסוד המאמר, אלא שביאור פרטי הענינים שבהם מתחיל הדרוש הוא דבר צדדי בלבד שדרכו

נכנסים לעובי הסוגיא – הרי שבביאורי הזוהר נראה שכוונת ומטרת אדמו"ר הזקן אכן היתה לבאר את דברי הזוהר על בוריים כפי הבנתם בדרך הנכונה. אולי דוקא משום כך יש במאמרי ביאורי הזוהר יסודות גדולים בעולמה של תורת החסידות, שכן ספר הזוהר הוא ספר היסוד של פנימיות התורה.

פשוט, אפוא, שביאור דברי הזוהר על פי תורת החב"ד – על כרחו הוא מבאר ומלכן ענינים יסודיים בפנימיות התורה.

ואכן אנו מוצאים בתורתו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, שכמה וכמה מהיסודות העיקריים שהיו שגורים על לשונו של רבינו מקורם בדרושים אלו שנרפסו בספר ביאורי הזוהר.

ראש וראשון להם הוא היסוד הגדול המיוסד על דברי רבינו הזקן באגרת הקודש שבתניא סימן כ', שדוקא עצמותו ומהותו של המאציל ברוך הוא שאין לו עילה וסיבה שקדמה לו חס ושלום – הוא לבדו בכחו ויכולתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט.

על יסוד זה מבואר בדרוש שבביאורי הזוהר פרשת בשלח, ש"היש הנכבד – הוא היש האמיתי", כלומר, שהרגשת ה"ישות" והמציאות של היש הנכבד הגשמי, מה שבהרגשת הנכבד הוא קיים מצד עצמו (שהרי נבראים גשמיים אינם מרגישים וחשים כיצד מציאותם וקיומם תלויים בבורא, עד שהרוצה לטעות ח"ו יוכל לחשוב שהעולם נמצא מצד עצמו) – הרי הרגש זה שרשו ומקורו הוא ב"יש האמיתי", הוא הקב"ה לבדו, שהוא אמיתית המציאות שנמצא באמת מצד עצמו ואין שום מציאות שקדמתו ח"ו.

יסוד זה הביא רבינו זי"ע בשם אדמו"ר האמצעי כבר במאמרו הראשון, ד"ה באתי לגני תשי"א, שם נתבאר כיצד עיקר כוונת הבריאה ועיקר עבודת האדם היא לעשות לו יתברך דירה בתחתונים.

ועומק הענין בזה הוא, שתכלית בריאת העולם הזה הגשמי היא, לגלות בתוך הרגשת הישות של היש הנכבד את שרשו ומקורו האמיתי, ה"יש האמיתי". כלומר, דוקא בעולם הזה התחתון המרגיש את עצמו ל"יש" ודבר נפרד מאלקות, דוקא בו אפשר לגלות את אמיתית המציאות האלקית,

ה"יש האמיתי", "עצמותו ומהותו של המאציל ב"ה שאין לו עילה וסיבה שקדמה לו ח"ו"; מה שאין כן בעולמות העליונים שבהם מאירים רק אורות וגילויים של אלקות, ולא ה"יש האמיתי".

עוד עיקר גדול היה רגיל על לשונו של רבינו מתוך ה"ביאורי הזוהר", והוא מה שנתבאר שם (בפרשת וישלח) בענין התנאים והאמוראים שפסקי הדינים שלהם היו תלויים בשרש נשמתם למעלה (ויסוד הדברים הובא בהקדמת התניא).

הרבי זי"ע דן בסוגיא זו בארוכה בשקלא וטריא עם אביו הגאון רבי לוי יצחק זצ"ל (והדברים נרפסו בספר "לקוטי לוי יצחק – אגרות קודש"), בשאלה כיצד מתאים ביאור זה עם הכלל ש"תורה לא בשמים היא". אך לאחר הדיון עיקר המסקנה הוא ללמדנו יסוד גדול באמונה, שאין הסברות שבגמרא רק סברות שכליות שזה מקשה וזה מתרץ, אלא

כל דבר המפורש בגמרא הוא דבר ה' ממש. עוד יש לציין, שלמרות שהדרושים שבשני הספרים, סידור עם דא"ח וביאורי הזוהר, מקורם מרשימות אדמו"ר האמצעי מדברי אביו אדמו"ר הזקן, הרי הסידור עם דא"ח נחשב מספרי אדמו"ר הזקן, ואילו ה"ביאורי הזוהר" נחשב מספרי אדמו"ר האמצעי. ושמה טעם הדבר הוא על פי המפורש בהקדמת אדמו"ר האמצעי הנ"ל, שהדרושים שבספר זה כוללים תוספות משלו ממה שמצא בדרושים אחרים של אדמו"ר הזקן, אשר "דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר", ואילו בהקדמת הסידור כותב שאדמו"ר הזקן עצמו הגיה הרבה מהכתבים.

ביאורי הזוהר לאדמו"ר הצמח צדק

בדורנו זיכה אותנו הרבי זי"ע שהדפיס בשנת תשכ"ח את הספר "ביאורי הזוהר" לאדמו"ר הצמח צדק, שרובם ככולם הם דרושים אלה של אדמו"ר

הזקן (עם עוד דרושים) בתוספת הגהות וביאורים מאדמו"ר הצמח צדק. בשנת תשל"ח נרפס כרך שני מביאורי הזוהר לאדמו"ר הצמח צדק. למעשה, חלק גדול מביאורים אלה הם הגהות למאמרים שב"ביאורי הזוהר" המקורי לאדמו"ר האמצעי, ובספרים אלה נידונו הסוגיות הנ"ל

בסגנונו המיוחד של אדמו"ר הצמח צדק, הכולל ציוני מקורות מספרי חז"ל וספרי קבלה, וכן תיווכים בין מהלכים שונים בביאורי סוגיות אלה במאמרי אדמו"ר הזקן עצמו. גם שני כרכים אלו יצאו לאור כעת שנית.

סיפור מופלא מאמירת המאמרים על הזוהר

סיפר אדמו"ר הרי"צ:

לקול הצעקה נבהלו ובאו במרוצה הסבתא – הרבנית שטערנא, וכלתה – מרת שיינא, אשתו של הרבי האמצעי – מדירתן, וגם הרבי האמצעי יצא מחדרו של אביו, כדי לראות מה אירע, ומה נשתוממו לראות על ריצפת החדר מונחים גזרי עצים כבויים ועל רצפת התנור שוכב אדם.

אחיו של הרבי האמצעי, ר' חיים אברהם, ניגש להוציא את האיש מהתנור. והסבתא הרבנית פרצה בזעקת אימים: הרי זה מענדל! בהלה תקפה את כל הנוכחים, ניסו לעורר את הילד מעלפוננו החזק וללא הועיל, עד שאדמו"ר הזקן הניח ידי קדשו על ראש החולה ונתעורר.

אז נודע לרבנית שנכדה, הרבי ה"צמח צדק", ביקש כמה פעמים מסבו, רבנו הזקן, להרשות לו להיכנס לשמוע את החסידות שהוא אומר לפני בניו, והרבי לא התיר לו. לכן, מצד גודל התשוקה לשמוע את החסידות, התחבא בתנור ובזאת הכניס עצמו בסכנה וב"ה ניצול. היא באה אפוא בטרוניה ובתביעה בתוקף אצל בעלה אדמו"ר הזקן: כיצד היה נכון אצלו להעמיד חיים בסכנה?

ענה לה הרבי:

"חב"ד דורשת פנימיות, וכדי להגיע לפנימיות הרי זה רק על ידי מסירות נפש בפועל. עד אברהם אבינו היו גם כן צדיקים וחסידים גדולים. אדם הראשון חסיד גדול היה, אך כדי להגיע לסדר של פנימיות הנמסרת בירושה מדור לדור היו זקוקים למסירות הנפש של עקידת יצחק, שכן, פנימיות באה רק על ידי מסירות נפש".

(לקוטי דיבורים בלשון הקודש,

חלק ב, עמ' 363)

כשהיה אדמו"ר הצמח צדק ילד – לא ברור בן כמה בדיוק הוא היה אז, אך מהעובדה שהמאורע אירע בהיות אדמו"ר הזקן עדיין בליאזנא, יש לשער שהוא היה אז בן עשר שנים – בשנים האחרונות לשהותו של אדמו"ר הזקן בליאזנא, בשנת תקנ"ז בערך, החל לומר חסידות בפני בניו ביחידות – נוסף על התורה שהיה אומר ברכים. בכל ליל שבת קודש היה אומר בפניהם מאמרי חסידות, והיו אלה ביאורים על הזוהר. לעתים נדירות הורשו יחידים סגולה להצטרף לשמיעת מאמרים אלה.

דירתו של אדמו"ר הזקן בליאזנא היתה מחולקת לשנים ובכל חלק שני חדרים. בחלק האחד דרו בני הבית, ובחלק השני – חדר אחד שימש למנין הקטן, ובו היו חסידים ממתינים להיכנס ל"יחידות" (חסידים קראו לחדר זה "גן עדן התחתון"), והחדר השני היה של הרבי (חסידים קראו לחדר זה בשם "גן עדן העליון"). בין שני חדרים אלה עמד תנור גדול לחמם את כל הבית.

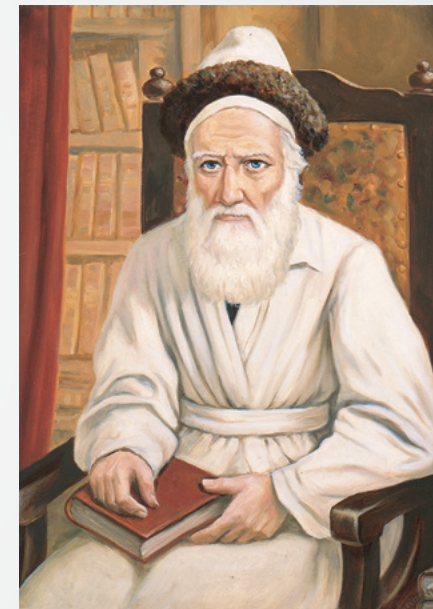
הרבי ה"צמח צדק" השתוקק מאד לשמוע את מאמרי החסידות שסבו אדמו"ר הזקן אומר לפני בניו, וכאשר לא הרשו לו להיכנס, התחבא בתוך התנור ומשם היה שומע את הדברים.

ביום ששי אחד, היה מזג האוויר קשה מאד, קור עז וסערת שלג. הגוי המשרת החל להכניס גזרי עצים אל תוך התנור. משראה שהעצים אינם נכנסים אל תוך עומק התנור, הניחם לפתח התנור, הדליקם ופתח את מכסה הארובה. האש התלקחה וכל הבית התמלא עשן.

לפתע החלו להתעופף גזרי עצים בוערים בכוח רב מתוך התנור. הגוי נבהל ופרץ בצעקה אדירה.

ר"ג בעומר

במחיצת אדמו"ר הצמח צדק

**מרשימותיו של אדמו"ר הרי"צ,
המתאר מה ששמע מזקני החסידים
על חגיגת ל"ג בעומר אצל חסידי הצמח צדק**

זה כחמישה ימים שאני סובל כאב שניים והדיבור קשה עלי. בעמל רב פעלתי שירשו לי ללכת למעונה של כבוד אמי זקנתי הרבנית להיות נוכח בסעודת שבת קודש. הסעודות מעניינות אותי מאד. בשעת הסעודה מספרים סיפורים תוכניים, ומה גם שבשבת זו באו אורחים נכבדים, מחשובי בעלי שמועה מבין החסידים.

אחרי הדלקת נרות, לפני קבלת שבת, אבי מורי [הרבי הרש"ב] אמר מאמר חסידות ד"ה "זימנא חדא הוה צריכא עלמא למטרא" ואמר הרשב"י תורה על הפסוק הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד "ואתא מטרא". מאמר זה היה המשך למאמר "להבין עניין הילולא דרשב"י" שאמר אבי מורי בליל ה' שעבר (ל"ג בעומר) אחרי תפלת ערבית.

בליל שבת ישבנו לסעודה קרוב לשעה האחת עשרה, בכל זאת לא מיהרו בה ונמשכה עד חצי שעה אחרי חצות הלילה. לכבודו של האורח החשוב ר' אברהם אבא פרסון, הנה גם מורי - לשעבר - ר' ניסן סקאבלא, באהבתו הגדולה לשמועות חסידיות מקוריות, בא להיות נוכח בשעת הסעודה.

ר"ג בעומר בליובאוויטש

הראשון שהתחיל לספר היה החסיד ר' חנוך הענדל, וכה סיפר:

"בשנה הראשונה שהייתי בליובאוויטש - תר"ד - חל ל"ג בעומר ביום שלישי בשבוע. סדר חגיגת ל"ג בעומר היה כנהוג מימי קדם לצאת אל מחוץ לעיר, פעם אל הכיכר שלפני החצר "הנארובה" ופעם לשדה המישור שבכפר "אחרמונה". את מקום החגיגה היו קובעים כשבוע-שבועיים מקודם, ועל פי רוב היו מטילים גורל בין החסידים, מי יזכה בעריכת החגיגה בתחום מושבו.

"הזוכה בעריכת החגיגה היה מזמין את החסידים

האורחים לבוא אליו עוד בערב ל"ג בעומר, ואחרי תפילת מנחה גדולה של ל"ב בעומר היה עורך סעודה גדולה בדגים ובשר שנמשכה עד תפלת ערבית. בשעת הסעודה היו חוזרים מאמר חסידות, מספרים סיפורי חסידים, מגנים ורוקדים. על פי רוב היו נייעורים כל הלילה ומתפללים בהשכמה תפלה בציבור במתינות ובאריכות, ובשעה אחת עשרה היתה מוכנה סעודת חלב עם משקה יי"ש לרוב, ומשעה שלש בערך היו מחכים לבואו של כ"ק אדמו"ר (ה"צמח צדק").

"באותה שנה - תר"ד - עלה הגורל לזכותו של החסיד ר' יוסף מיכאל. יצוין, שמתחילת חודש אייר התיר אדמו"ר ה"צמח צדק" לחסידים

לבוא לליובאוויטש - וזאת אחרי שבמשך החורף אסר עליהם לבוא מפאת הייסורים שהיו מתחילת חודש מרחשון עד לפני הפסח (מלשינות גינזבורג וה"משכילים" בוילנא). גם חסידות לא אמר כ"ק אדמו"ר בחורף הוא רק פעמים ספורות, וגם זה במניין הקטן הפרטי שלו לפני אנשים ספורים ובהם אחדים מהאברכים ה"יושבים". באותה שנה אפוא הייתה חגיגת ל"ג בעומר בשמחה כפולה ומכופלת. "כיון שביום השני חל תענית שני בתרא, ישבו

הרבנים המפורסמים ר' נחמיה מדוברובנה (בעל "דברי נחמיה"), ר' יצחק אייזיק מויטבסק ור' יצחק אייזיק מהומיל (בעל "חנה אריאל") בתור בית דין ופסקו - כהוראת שעה - שלרגלי שמחת הרבים לא יסיימו את התענית ואחרי מנחה גדולה יקיימו את המנהג הקבוע בסעודת החג.

"אמנם, הרה"ח ר' הלל מפאריטש, אף כי הסכים עם הרבנים הגאונים האמורים, והשתתף בחזרת המאמרים, בניגונים ובריקודים, מכל מקום גמר תעניתו ורק אחרי תפלת ערבית שתה כוס חמין.

בכיתו של רבי הלל מפאריטש

"בלילה הוא בהתוועדות זקני החסידים הרבה ר' יצחק אייזיק מהומיל לתבוע מר' הלל מפאריטש על שהוא מרבה בהידורים, והסביר את מאמר חז"ל (חולין נח, ב) "כל יתר כנטול דמי". הרה"ח ר' הלל בכה במריירות גדולה, ומתוך בכיה בדמעות שלישי התחנן בפני הרה"ח ר' יצחק אייזיק שלא יאשים אותו על כך, ולא יחשוב עליו עוון שהוא עושה זאת מפני יוהרא וגסות הרוח ח"ו.

"שעה ארוכה דיבר אז ר' הלל בהתרגשות ובתחנונים. הדברים כולם לא אזכור, ורק זאת

הנני זוכר שאמר שבמשך ארבעת החודשים שהכין את עצמו להיכנס אל כ"ק אדמו"ר (האמצעי) ל"יחידות", "פעלתי על גופי שיהיה בדרגא של טוב, ולא רק בדרגא של צדק – שיהיה טוב ולא רק צודק". אני גם זוכר שאמר: "יש משום עבירה לבטל את הזמן על טענות ומענות, כל רגע יקר".

אחד האברכים מה"יושבים" – משה דוד מאבצוהע – התרגש מאד מדיבוריו של ר' הלל ובכה בכי רב בטענו: "עתה אני יודע מדוע לא הועילו לי שתי הפעמים "יחידות" שהייתי אצל כ"ק אדמו"ר, שכן כדי להיכנס ל"יחידות" זקוקים להכנה בעבודה בפועל, ובלעדי זאת – אינו מועיל".

"היממה – מאז בואנו אל ר' יוסף מיכאל לאחרמוה עד בוא כ"ק אדמו"ר ביום ל"ג בעומר לברך את החגיגה – עברה עלינו כשעות אחדות מרוב השמחה הגדולה בתענוג רוחני. כשהגיע, אמר כ"ק אדמו"ר מאמר ד"ה עד הגל הזה ועדה המצבה, והתעכב כשתי שעות ויסע לביתו".

"עובד" ו"משכיל"

החסיד ר' שמואל הורביץ הוסיף וסיפר במפורט, מפיו של החסיד הישיש ר' אבא דוד, אודות חגיגת ל"ג בעומר ההיא שהתקיימה בשנת תר"ד. וזה דבר סיפורי: "במסיבה הוכיח ר' אייזיק את ר' הלל על אשר הוא מרבה בהידורים ובזהירות יתירה על המדה – דהרי מעיקרי העבודה ללכת בדרך המיצוע. וכמו שהחליטו חכמי המחקר אשר אין יתרון לאחד מן הצדדים, גם לא אל קצה היותר נעלה, אלא אל הממוצע, והוא האושר האמיתי.

"וביאר מאמר חכמי המחקר באופן נפלא, בהסבירו את הכתוב "צדיק ה' צדקות אהב, ישר יחזו פנימו": המעולה משוכח הוא בכל עת ובכל מקום ובכל עניין, אבל עלול הוא לירד ירידה וליפול נפילה ולפעמים גם באופן פתאומי... אבל לעומת זאת הממוצע אין לו הפכי; ולכן הוא האושר האמיתי להיותו מבוסס בהווה ומבוא למעלה

משוכחת חזקה ונטועה ביתד בל תמוט. אם כן, אמנם "צדיק ה' צדקות אהב" – כלומר אור אין סוף שבבחינת צדיק, כביכול – אוהב את הצידקות, שהם המעולים והמשובחים ביותר; אבל "ישר – יחזו פנימו", אלו ההולכים בדרך המיצוע הם הרואים ומקבלים את פנימיות האור, כי גילוי האור הפנימי בא בהכנת הכלי, בסוד כלים

מרובים דתיקון.

ר' הלל מפאריטש התנצל מאוד שאינו עושה זאת מפני היוהרא וגסות הרוח. ומתוך בכי רב סיפר את תהלוכות ימי חייו, עד שבא אל מורו ורבו הרה"צ ר' מרדכי זצ"ל מצ'רנוביל, והשתלשלות בואו וכניסתו תחת כנפי תורת חסידות חב"ד. כשהיה בן ארבע עשרה שנה התחיל ללמוד ספרי הקבלה ולהתפלל

בכוונות האריז"ל ויעסוק בתעניות וסיגופים, וכשהיה בן שמונה עשרה ראה בפעם הראשונה את אור כ"ק הרה"צ מרדכי מצ'רנוביל, וידבק ללכת בדרכי החסידות.

"כשנסע כ"ק רבנו הזקן בשנת תקע"א לוואהלין, עבר בשובו דרך גליל מאזיר ואלפי אנשים התקבצו ככל עיר ומושב בו התעכב. באחד מבתי המלון שנתאספו שם כחמשים מנינים אנשים היה גם הוא – ר' הלל – ביניהם ושם זכה לשמוע אמרי קדש הקדשים שאמר כ"ק רבנו הזקן".

ויספר ר' הלל: "אחד מגדולי החסידים שנסע עם כ"ק אדמו"ר – הוא מורי הרה"ח ר' זלמן זעזמער – הסביר לי את דברי התורה בכללות ובפרטות. ויסביר לי שהאדם בטעותו חושב את עצמו לבעל מעלה ומדריגה גבוהה, אמנם כאשר הוא בודק את עצמו בכל פרטי דעותיו ומדותיו ומתבונן בהם, אז הוא מכיר את חסרונותיו. וזהו סדר המאמר (ברכות ה, א) "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע" – אומר תואר "אדם" שהוא תואר השכל, דמי שהוא באמת במעלת אדם הרי הוא מכיר את עצמו שאינו במדריגת צדיק ולא במדריגת בינוני ולא במדריגת עובד הוי' באהבה ויראה שכליות, כי אם הלואי שיהיה ירא חטא, ויזכיר לעצמו תמיד את יום

המיתה, שאז לא יוכל לתקן את מעשיו ולא יוכל להתחרט על העבר ורק היום לעשותם.

"שלש שנים נקרו בי דברי התורה ששמעתי אז מרבנו הזקן, ובחודש אלול תקע"ה באתי לליובאוויטש אל אדמו"ר האמצעי, ובמשך שלש השנים הללו עיבדתי את גופי ואבריי שיהיו בדרגא של טוב באמת ולא בדרגא של צדק – שיהיה טוב באמת, לא רק צודק – כי לבד זאת שעבודה ישרה היא רק כאשר הגוף הוא טוב, ולא רק שהוא צודק על פי כמה התנצלויות, הנה לבד זאת כשנפטרים מעלמא דיין ובאים לעלמא דקשוט – יקר הזמן מאד וחס לאבדו על הדין ומשפט בדברים של מה בכך". אבי מורי [הרבי הרש"ב] אמר אז: "בכל מילה ובכל תנועה של זקני החסידים, משתקפת מהותם העצמית. כשאבי, הרבי מהר"ש, החל לומר את ההמשך "מים רבים" אמר לי ב"יחידות": ר' אייזיק מהומיל הוא משכיל ור' הלל מפאריטש הוא עובד. השכלה ועבודה הן שני עולמות, ו"משכיל" ו"עובד" הם שני אנשים, שכך היה מיום שנברא העולם. ובא רבנו הזקן וחיבר את שני העולמות ואת

שני האנשים: ר' אייזיק הוא אכן "משכיל" נפלא, ממציא משלים המכוונים לפנימיות הנקודה של ההשכלה שהוא מסביר, אבל הוא גם "עובד" מופלג בעבודה שכלב. ור' הלל הוא "עובד" הוי' בגופו, שהגוף עצמו מרגיש מה שהוא צריך ואיך שהוא צריך. כשם שהמוח הוא כלי לשכל, העיניים כלים לראיה וכו' כך גופו של ר' הלל הוא

כלי למה שצריך, והוא גם "משכיל" נפלא המסביר את העניינים העמוקים ביותר בביאורים והסברים הבנויים על יסודות בריאים".

הניגון שניגן הרבי

מורי הרשב"ץ סיפר, שבשנת תר"ט היתה הפעם האחרונה לחגיגת ל"ג בעומר בשדה הקרוב להנארובה, שבה השתתף כ"ק אדמו"ר הצמח צדק. באותה שנה חל ל"ג בעומר ביום חמישי.

"הילולא וחינגא היה היום הזה לנו. הזקנים ששיבה זרקה בהם רקדו בטליתות קטנות ואנחנו

האברכים תלמידי הישיבה רקדנו כאילים. באוזניים נטויות ובפיות פתוחים הקשבנו לכל הגה היוצא מפיו זקני החסידים. בל"ג בעומר, בשעה ארבע בערך אחרי חצות היום, בא כ"ק אדמו"ר ויאמר מאמר חסידות ד"ה "להבין ענין הכתר שהוא ממוצע בין אור אין סוף המאציל לנאצלים", והוא ביאור על המאמר "שחורה אני" שאמרו בשבת קודש פרשת אחרי-קדושים, והתעכב כשלש שעות.

"טרם נסעו ציווה לנגן את ניגון כ"ק רבנו הזקן בעל ארבע הבכות הידוע. כ"ק אדמו"ר ישב בדבקות גדולה בעינים עצומות ודמעות על לחייו, וכשגמרו לנגן עמד מלא קומתו ויאמר: "זכותו של בעל ההילולא תגן על כלל אחינו בני ישראל ועל הכלל הפרטי". כשגמר את דבריו אלה התפרצה מלב כולנו קריאה עצומה "אמן". שחוק קל עבר על פני קדשו ויאמר: "אמן כן יהי רצון".

"כשנסע כ"ק אדמו"ר לביתו התאספו זקני החסידים והרה"ח ר' הלל בראשם ויחזרו על המאמר שאמר כ"ק אדמו"ר, ויתפלאו על אשר ציווה כ"ק לנגן את ניגונו של הוד כ"ק רבנו הזקן ויראנו מאד על דבריו האחרונים.

1 – שנה קודם לכן, בשנת תר"ח, הדפיסו סוף סוף את החלק השני ממאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה שנערכו מתוך כתבי יד על ידי אדמו"ר הצמח צדק. – תורה אור נדפס לראשונה בשנת תקצ"ז בקאפוסט, אבל לא הספיקו להדפיס אלא רק חלק הראשון, כי בעקבות

מלשינות סגרה הממשלה כמה מבתי הדפוס העברים ברוסיה, וביניהם גם בית הדפוס בקאפוסט אשר שם הדפיסו את התורה אור. כאמור, בשנת תר"ח נדפס חלק ב בויטאמיר – בשינוי השם "לקוטי תורה". שינוי השם נבע מהפחד מן הצנזורה, שכן כל מה שנדפס בסלאוויטא היה תחת חקירה ממושכת וצנזורה כפולה (בגלל הלשנות), ולכן שינו את שם הספר כדי שלא ישתייך הספר הזה עם הפרשייה של סלאוויטא. [-

"ביום שני אחרי שבת פרשת אמור", המשיך הרשב"ץ לספר, "בא שליח מיוחד מהעיר ז'טומיר ויביא מכתב מאת המדפיסים, שבאו מהמשרה

'תשובה', 'תורה', 'אחדות ה', 'שמחה', 'אהבת ישראל', 'אהבת ה', 'יראת ה',
'נפש אלוקית', 'כוחות הנפש', 'אמונה'.

קרוב אליך הדבר מאד

תכנית הלימוד 'לב לדעת' - מציעה מגוון יחידות לימוד
בנושאי יסוד בחסידות באופן שיטתי, מקיף ומעמיק
המבוסס על ספר התניא.

קו טלפוני לשאלות ובירורים בהבנת החומר הנלמד
בטלפון 072-2219050. ימים א-ה 21:30 - 23:00
שיעורים ע"י רבני התכנית בישיבות וכוללים המעוניינים בכך בתיאום עם הנציג במקום.

בא ללמוד עד כמה זה קרוב!

מוקד 'לב לדעת':
072-2219050
למידע נוסף ולקבלת פרספקט:
lladaat@gmail.com

- להרשמה וקבלת חוברת לימוד פנה לנציג בישיבה\בכולל
- רישום לתכנית עד א' תמוז, ההרשמה חובה!
- מבחנים נושאי מלגות!

המבחן הקרוב יערך בעז"ה בימים רביעי וחמישי ו-ז' מנחם אב.
במספר מוקדים מרכזיים ברחבי הארץ

עילוי נשמת

החסיד ר' שלום דובער
בן הרה"ח אברהם לויק ז"ל

נלב"ע ביום הולדתו
כ"ו כסלו תשנ"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

...

נדבת בנו שמואל

ורעייתו טליה

וצאצאיהם:

מוריה, אפרת, שלומית,
ריעות ושלוש שלמה

סלון

זכות

אברהם אבא בן אסתר
אלכסנדר אהרון בן אסתר

אסתר בת רבקה

אסתר הדסה בת מלכה

אפרים בן אסתר

בלומא בתיה בת שרה ברכה

דבורה לאה בת רבקה יענטע

חיים אליעזר בן אסתר

חנה בת אסתר

חנה מיכלא בת סימה ברכה

יוחנן בן לאה

יוסף בן רחל

יוסף יצחק בן רישא

יחיאל מיכל בן אסתר

ישראל מאיר בן שפרה

לאה בת אסתר

לאה בת רבקה

מנחם מענדל בן אסתר

שיינא רחל בת אסתר

שלום דובער בן אסתר

שמואל בן אסתר

שניאור זלמן בן אסתר

זכות

ר' מיכאל בן רות

ר' יצחק בן לאה

ר' אליהו בן אביגיל

ומשפחתם שיחיו